

З О Р А

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ

АЛЕКСА ШАНТИЋ И СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋ.

Год. II.

У МОСТАРУ, 28. ФЕБРУАРА 1897.

Бр. 2.

У СРПСТВУ

Из мог срца, из пламених груди,
Из уздаха, из душе, из снова,
Теби Српство, моја срећо драга,
Лети, ево, лака пјесма ова!

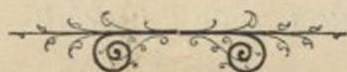
Ти си небо пред којијем падам,
И његовом величанству дивим,
Теби срце, крв, мисли и душа
Отимљу се с усхићењем живим.

Ти ми дајеш крила соколова,
Ти ме дижеш тамо под облаке,
С те висине гледам прошлост твоју,
Гледам славу и твоје јунаке;

Гледам диве под калпаком сјајним,
На калпаку перјанице вите, —
По плећима смјелих бајрактара
Ударају оне златне ките!

Гледам, гледам, па им летим живо,
Браћу љубим у јуначка чела,
А из ока, од среће и миља,
Отимље се једна суза врела,

Суза чиста; суза душе моје,
Суза, што ме милом братству веже,
Суза вјерна љубави и крви,
Теби, Српство, што ме вјечно стеже!

МОШТИМА

ВУКА СТЕФАНА КАРАЏИЋА

Оче Вуче, српски Ти синови,
Од Црнога до Сињег мора,
Сви кличемо, — а Бог благослови:
— Твојој слави збора и разбора,

*Твојој слави српскога говора,
Твојој слави што по свјету слови,
Твојој слави сред Дечанских двора,
Твојој слави што Српство понови...*

— Српско цвјеће сад ће Ти мирити,
Српска земља сад ће Те грлити,
Мошти ће се Твоје радовати,

А златом се гусле оковати,
Ће Те народ тако харно кити,
Харно кити, а Српством се штити.

О Власићима 1897.

Вид В. Вукасовић.

ЉУБАВ И СУЗЕ

— ИДИЛА —

Јован Протић

Он је био псалтирац. Она је чувала гушчиће. А волели се. Као деца и као анђели волели се. Љубав без уздаха и верност без заклетве. Он је њеним гушчићима дудове тресао, а она је њему о Божићу гурабија обећала. Он је био уверен да ће поћи за њега. И она је о том била уверена. Он се звао Светислав. Она Бојана.

Била је то ванредна љубав! И он је већ замишљао себи срећу брачног живота. Његова дечија машта зале- прша паперјастим крилима. Читав дан ће се љубити и непрестано ће јести резанаца с маком. Па ће и у госте да иду, и у бербу и код тече

о црквеној слави, па ће страшно много медених колача да накупују. Ах, како ће се то лепо да живи. Она онда не ће више чувати гушчиће. И он је казао да не ће.

А била је лепа! Оне малене црне витице, оне умиљате плаве очи и оне уснице румене и напућене као јагодице!

А он вижљав па јаки! Чудо јаки и слободан и никог се не боји. Сви су мислили да би он смео сам у поноћи отићи на сеоско гробље, па да се ни мало не поплаши. А то није била истина.

После, Светислав и пази. Он у школи пази и ужива поверење. И

господин га воли. Он му иде по дуван, пази ако господин изиђе да пуши, он најпосле носи и љубавна писма од господина госпођици и од госпођице опет натраг господину. Али он је то сасвим несвесно чинио.

А Светислав је врло строг кад пази. Као ништа ће да запише. И ово му је највише сметало његовој популарности. Говори се да су га букварци чак и мрзили. Наравно само они слободоумнији, али и то само кришом. Његови џепови били су увек пуни. Шта све није имао у џепу! Бритава, узица, дугмади, парче црвеног воска, коре од бундева, та свега што срце само зажели! А то све, само да не запише. И зато су му многи завидели. Зашто да он има и узица и коре од бундева, а они да немају ни узица ни бундева?! Па онда он је уживао и неке специјалне привилегије, које остали смртни псалтирци нису ни мрвице уживали. Ако се лоптало и играло ћушке, он увек шора; сви остали трље и кечају, он седи на мети и смеши се како се други муче. Ако се плеви у учитељској башти, он не плеви. Хита се грудвама и тресе зелене јабуке. И сви ћуте и сви мисле тако ваљда мора да буде. Ако се о ускрсу туцају са јајима, његово јаје најјаче. А као зашто, да је баш његово најјаче? Зашто да се и његово не разбије, кад ето у Ниће од морске кокошке, па се разбило а његово, као ливено.

Јавно мњење поче све јаче да негодује. Истина ауторитета је прилично још имао, али популарност исчезе као дим.

Зазимило је било. По тршчаним крововима сеоских кућица нападао снег. Виде се само шубаре, како провире кроз баџу и чује се, како под сламом завева гаџа од зиме.

Сеоска пилеж скупила се око школске пећи па зуји, као у кошници зуји. И Бојана је међу њима, и она зуји. Зиме се у селу не чувају гушчићи.

И ту крај топле пећи распреда се топао разговор. Ту се прича о мајчиним наочарима, о чудотворној дединој шубари, што се на бадњи дан легу у њој ораси, о новом календару како је пун слика и како виси под иконом, па га не може нико да дохвати. И још пуно се ту приповеда и измишљава.

И Бојанин бата је псалтирац, и има право да зуји. А боље да је ћутао!

И он се, каже, не боји вукодлака. Сме ако хоће, каже, и у поноћ отићи на сеоско гробље, и још пуно тако страшних ствари поче да зуца.

Зинули букварци, трепећу само очима и ћуте. У поноћи, па на гробљу! Брррр!

— А смеш ли ти, — каже, — без свеће ући у подрум, па да затворе врата?

— Смем — каже бата — па шта ћеш?! И на таван смем!

— Е, — каже поп-Јовин Макса — ал' Светислав већма сме.

— Баш и не сме!

— Баш сме, баш сме!

— Баш и не сме, — каже бата, — па му се засветлиле очи као у мачета.

Један букварац, који је и иначе важио као врло јаки у полемици, зачкиљи, па каже:

— Е, ал' Светислав воле твоју Бојку! Па шта ћеш?

Неки се насмејаше.

— Лажеш, — каже бата и срце му набрекну као котлић, што о Богојављењу носе деца по селу, а попа свети водицу.

У том и Светислав отресе опанчиће од снега и промигољи своју главу кроз школска врата.

Букварцима склизну срце у саре.

Одмах се видела озбиљност и опасност ситуације.

— Је л' да ти не волиш моју Бојку? пита бата па раскречио ноге као рашље.

— Волим, каже Светислав и испрси се.

А Бојана поруменила као рана трешња, па, смешка, а не зна, ето, зашто се смешка.

— Е, — каже бата — ал' ти не смеш њу волети.

— Смем, каже Светислав, смем па шта ћеш!

У том уђе и господин са прутом у руци и учитељицом у глави. У пчелињаку преста зујање и завлада мир.

* * *

По улицама јавно, а за пећком и под сламом шапћући, свугде се говорило о тој љубави. И ђурке кад блебећу, а оне блебећу: Бој-ка во-ле Све-ти-сла-ва! Сам пак Азор, који се иначе чувао домаћих сплетака и нерадо се занимао љубавним пусто-ловштинама — знао је за ову љубав. И било му је мило.

Подвукао реп пода се, њушку турио међу предње шапе па тако жмиркајући прислушкује иза сламе.

Рандеву!

Светислав и Бојка.

— А је ли Бојка, а волеш ли ти баш здраво мене.

— Баш здраво, здраво, здраво!

— Знаш, каже, а шта већма волијеш: мене ил' резанаца с маком?

И крај све дивоте и дражи једних резанаца с маком, она и не мислећи рече:

— Тебе!

Баш сасвим јасно се чуло: тебе!

— А хоћеш ти поћи за мене?

— Хоћу, каже.

— Богами?

— Богами!

— Ајде трипут кажи то иза другог!

— Богами, богами, богами!

— Е, каже, ал' ако твој бата не да. Она се насмеши....

— Је л', каже, а ја да те довучем. Она климну својом главицом.

Све је то Азор чуо. Наравно као старији човек, то јест као старија вашка, зареза малко и осмејак му прелети преко њушке.

— Детињарије!

И брзо пуче страشان глас по селу, како ће неки Светислав одвући неку Бојку. Мислило се, да их је Азор издао.

Бата намрштио чело. Кад корача а он забаци руке на леђа, па што већма може размишља и мисли сабира.

Ето једну сејку, и њу да му одвуку. Зашто да одвуку?

Ено Маре и Јуле, па њих не ће да одвуку. Ил' то зар у пркос баш њему да је одвуку?

— А видиш, каже он Бојки, сву ћу те рашчупати! Још ако кажем лали..

Она само затрепеће...

* * *

Већ је све удешено. Дакле вечерас! А давно се и спрема. Помоћи ће му Неца, онај Неца што за један новчић прогута три дугмета, па после купи дувана и пуши на тавану да га не виде, он ће му помоћи. Њих двоје — Светислав као ђувегија а Неца, на пример, као један девер, отићи ће и довући ће девојку.

И ако није толико ни Светиславу баш до женидбе, колико да напркоси бати Бојкином. А већ Неца, он је девер сваком чуду.

А и бата зна. Све он зна. Зна и да ће Неца бити девер, и да ће довече доћи по Бојку и све, све зна.

И вече поче лагано да се спушта. Још није спустила се ноћ, ал' кокошке узлећу на седала и хладна

ведрина залеђава прозоре и руби нос од зиме.

Свако се завукао у запећак и чека да прочкиљи свећа.

У Бајкином дворишту зарежао гаџа. Две прилике — у минијатури — лагано се шуњају и примичу вајату. Озбиљан поход! Ал' крај све озбиљности и замашаја овако одлучног чина, ипак се чује како час Светислав, час Неца прсну у смех, и за чудо им дошло смешно.

Бата се завукао за сламу и вреба. Врло опрезно вреба. Срце му бије као у тичета, а око сева као муња.

А Бојка? Бојка наслонила главу у запећку па задремала. Задремала и сања неке гурабије, златне папуче и оно гараво прасе, како гроиће под креветом.

Оно нису они ни рачунали да ће Бојка бити и чекати их за сламом. Ал' тако им се чинило као да би то у потпуном реду свом било.

Елем!

Гаџа врло озбиљно зарежи и не мислећи на зло у кући, обичаја ради: лане.

То је био откуцај звона на ону страшну буру, која ће се за сламом да појави.

Не зна се управо како је први журиш отпочет. Тек само у један мах попадалаше шубаре с главе, замрсише се прсти у туђе кике; гаџа се отима с ланца и лаје колико га грло доноси, и тек застење по који делија и бубне о снег као бундева.

Очајна борба. Држи се бата као Обилић. Таман с јединим размрси ал' други га дочена па удри поново. Но бадава! Двалоша убише Милоша! Већ се почели и уједати. Просто нека борба на смрт и живот. Понесоше се још једном и бата љосну у снег. Светислав му сео на прса а Неца ноге му уврће!

— Пуштај!

И размахну се, прикупи сву снагу, измаче се, отскочи па полете у шталу.

— Бегај, — викну Неца, као већ извежбан бојџија, — бегај!

И, — страшно!

Закрвављеним очима, разбарушеном косом и вилама у руци устреми се као - гром!

А гаџа уздигао врат, узверрио очи, згрозио се и страшно поче да завева.

И таман да се забоду челични врх у облу битину ђувегину, а лала из куће па сватове и по туру, и по заушњаџи.

— А дерлад ти ничију — псује лала па наставља милошту, час по шуру а час по деверку

Док се најпоследне не дохватише пустосвати поља равна, и не поче да отскаче снег испод потпетица.

„Овамо, мили свати!“ подвикује им гаџа на свој начин, а они личе безобзирце...

— Немој ником казати! — шапће ђувегија деверку.

— Немој ни ти! — одговара девер ђувегији.

У ТУЋИНИ

оћ је тиха; мајско доба,
Ведрим небом звјезде сјају,
Сва природа ко да дише
У анђелском загрљају,

Подпухива вјетрић н'јемо —
Мирис цв'јећа к небу диже,
А булбулов гласак мили
До сводова неба стиже.

Сва природа миљем блиста,
Тајанственим гласом збори,
Поточић се кроз ливаду
Шарну вије и жубори.

Сваки стручак зелен-траве,
Сваки камен, дрво, вода,
Жељно мотре, жељно гледе
Пут небесног плавог свода.

Једрена

Све молитву скромно шапће,
И вишњем је Богу прати;
Све му с' диви, све га слави
На толикој благодати.

Ал' је моје срце ледно,
Кроз њег' љута бура пара,
Сред толиког божјег дара,
Сред природног тога чара.

Јер, удаљен од свог рода,
И од свога дома света,
Тамно ми је ведро небо,
Мајско доба — зима клета.

Ој, ти, света Херцег-земљо!
Херцеговче слатки брате,
Из даљине братац вјерни, —
Врелом душом, поздравља те!

Осман Ђ. Омербеговић.

ТО ТАКО БИВА

— СЛИКА ИЗ ЖИВОТА —

— Свршетак —

Видели смо доста муке, али стигосмо на границу. Мени је тек сад било тешко. Имао сам и хлеба, и друштво ми је било ваљано, па све узалуд: мени је мисао летела, далеко преко брда и поља, моме миломе селу, оној јадној малој кућици, где ми се отац с душом борио. Жеље су ми увек биле скромне; али сада не. Зажелех крила, да се за час винем тамо, понесем собом хлеба и нахраним и одржим у животу бар оне, што још не одоше под земљу. Жеља ми је била пуста. Ко је још у човека видео крила? И ја их нисам добио, већ мислио на своје, и сваки залагај пратио уздасима.

Време лечи све, па и ја сам се по мало привикавао новоме животу. Видим нисам с'ам. И другима је морало бити тешко, па подносе и још им се песма отме

из груди. Зашто и ја не бих могао трпети? И мушки сам подносио.

Непрестано су нас учили у руковању са оружјем. Спремали су нас да друге убијамо. Прво ми се то и допадало, било је за мене нешто ново, и ја сам се радо пушком забављао. Али све временом огади, и мени већ догрде оно окретање у месту; изгубих вољу и на оно пуцање у ветар, и ако сам у почетку једва чекао оно „Пали!“ Зажелех већ, да се јави прилика и да почнемо једном истински убијати. За то смо овамо доведени. Ако пре почнемо, пре ћемо и свршити с тим, па, колико нас остане, пре се и вратити дому, да тамо бар сузама залијемо оне хумке црне земље, које се дотле у сеоскоме гробљу буду подигле. И за чудо сви су жељели, да се већ једном ударимо с противником, и за

мало, па мисао за убијањем са свим овлада нама. Већ смо гледали како крв потоком јури, у мисли нам се непрестано стварала слика крвавога бојишта, по коме јуримо и убијамо до миле воље.

Једва једном сетише се да нам испуне жељу. Једнога дана добисмо новoga заповедника. Дође некакав дебели пуковник. Троје је било што сам на њему одмах опазио: грдну брадавицу изнад леве обрве, корбач у руци и доста велику чутурицу о рамену. Већ сутра дан ми осетисмо шта је рат. Исте ноћи кретосмо, и у зору смо већ почели пушкарање.

Први пут нам је било мучно: са свих страна лете танад, а ми непрестано јуримо напред. После се већ привикосмо. Око нас косе куршуми, прсне граната, падају људи, јаучу, умиру, а ми их газимо, па напред. А и ко не би? Пуковник само натегне чутурицу, коју у бој није никада празну носио, па закрешти: Напред! А ми јури као у сватове. Деси ли се да ко најмање застане, тај одмах осети пуковников корбач по леђима. А по некад, кад је мало ракија јача, нашали се пуковник и револвером: учи се нишањењу. Једном мом сељаку смакао се опанак. Он се само сагео да га прикачи, а пуковник за револвер: погледамо тамо, а онај грешник и онако бос оде Богу на истину. И сам сам корбач два пута осетио. Срећа, те на мени није никако гледао доброту свога револвера.

Човек у рату постане звер. И ја и сви моји ратни другови лепо смо то на себи осетили. Ми смо убијали. Уживали смо, кад нам се укаже згода те видимо баш кад неко падне од танета, које му ми посласмо. Данас се чудим томе, а онда нисам ни помишљао, да чиним нешто што промаша човекову моћ: одузимам живот који нисам у стању дати. Ни на крај ми памети, да су ти људи, које сам убијао, невини, да су и њих дотерали овамо, одвојили од својих кућа, као и мене. На све то нисам помишљао. Знао сам да је рат, а рат је за то да човек човека тамани.

За то сам и дошао да убијам. А после мени је било жао својих на дѐму, желео сам видети их што пре, а то ће тек бити кад се довољно пролије крв по оним гудурама, за то сам и хитао да што више крви пролијем, те, ако останем у животу, што пре вратим се дому своме. А убијао сам и за то, што су они нас побили. Колико су нам најбољих другова убили или ранили! Мучно је само док човек почне убијати, а то после иде не може бити боље. Чак изгуби и страх. Тако пуковник закрвави очима и закрешти „Напред!“ и ми летимо као на весеље. На нас сипа киша од танади: шикће крв, падају мртви јаучу рањени, а ми ни бригаеша, већ јуримо напред и пуцамо.

Једном само прођосмо као нико наш. Тукли смо се читав дан и чинили смо чуда од јунаштва. Кад се сврши бој, нас похвалише у наредби и дадоше нам три дана одмора. Одмах се сместисмо у једној уселини шумом обраслој, кроз коју је поток просецао. Пред нама је био оголићен брежуљак, изривен рововима, у којима беше једно противничко одељење. Ми смо знали за противника и он је знао за нас, нити је он могао помишљати да удара на нас, нити опет ми да га гонимо из оних ровова, јер који пође, не би имао памети. Па опет ми за овај мах нисмо били паметни. Пуковников послани додоби некако пун бардак препеченице. Познавали смо свога пуковника, и то нас није ни мало зарадовало. Слутили смо на зло, и на своју несрећу наше се слутње испунише. У вече донета ракија, а већ зором чусмо крештање у пуковникову шатору: певушио је неку руску песму. Пуковникова песма није нам се свидела, јер је увек после ње долазило и оно његово „Напред!“ А нама се сада баш није никуда хитало. Други пут смо радо кретали напред, али сад нас је умор био толико савладао, да смо желели ту остати још за мало, па макар и закаснили са убијањем, те који дан после отишли кући. Пуковник

није марно за наш умор, јер га на скоро видесмо на коњу. Повио се по њему, и за часак оптрчао логор, па се врати и стаде у средину. Позва себи све старешине. Није дуго с њима зборио. Само им показа брег на коме се беше укопао непријатељ. Ови су зловољно махали главом и нешто објашњавали; али он се само намршти и показа руком на револвер, који је тако често пробао на нашим прсима. Ови умукоше. Ми смо то гледали, и одмах се почесмо опремати: знали смо већ шта то значи. Свима нам је било хладно око срца. Слутили смо зло. Већ смо знали да ћемо напред уз брег пред противника, и већ смо један другогме наручивали, шта да чине после наше смрти, јер било је извесно да ће мало који од нас изнети главе — такав је био противников положај. Брзо смо били спремни и кретасмо. Ја први пут осетих страх. Једва сам корачао. Све ми се чини, не ћу жив изићи из овога боја. На један мах ми синусисао: да останем, боље да погинем од пуковникова револвера, бар ћу знати који осташе иза мене, него да летим тамо где ме опет чека смрт. Ну нисам имао кад много о овоме размишљати. Ми бесмо већ изишли из честе и кретасмо уз брег. Противник нас поздрави плотуном, и наши се редови проредише.

— Напред! Напред! Викао је пуковник, и ми смо мицали лагано уз брег, али су плотуни били све чешћи. Танад су летела, као да их ко руком сеје, и свуда око мене падали су као снопље.

— Напред! Крештао је непрестано пуковник.

— Изгинућемо, господине пуковниче, чух глас близу себе.

— Погини гаде, прекиде га пуковник.

Окретах се и имам шта видети: у пуковниковој руци пушио се још револвер, а мој најбољи друг ваљао се у својој крви. Мени се очи замаглише.

— Збогом! И ми ћемо скоро за тобом, помислих у себи. Али таман то у мис-

лима доврших, а осетих да ми нешто топло облива десну ногу. Мени дође по целоме телу тако пријатно: за мало падох и слатко запах.

Кад сам се пробудио, био сам у болници, али без десне ноге. Одсекли су ми је. Свуда око мене биле су постеље, и у свакој рањеник. У први мах нисам знао где сам. Тек сам се касније освестио, и прва ми је брига била да распитам за пуковника и своје ратне другове. И све ми потанко испричаше.

Онога дана био је ужас. Наш је положај био такав, да бисмо сви до једнога изгинули, да није слепи случај сачувао неколико њих у животу. Непријатељ је тако сипао ватру на нас, да смо листом падали. За кратко време, па гласника не би било: све би то засејало ону оголићену косу, којом смо наступали. Срећа је била, те непријатеља ометаше. На другој страни према непријатељу били су наши. Кад су чули страховиту борбу на нашој страни, одмах су слутили да смо у опасности, јер су добро познавали земљиште, и одмах су и сами загазили у борбу. Непријатељ је сада био нападнут с бока. Томе се није надао, а и иначе био је бројно врло слаб, те се лагано стаде повлачити, бојећи се унакрсне ватре, и тако се код нас бар нешто спасе. Није много прошло а непријатељски су опкопи били у нашим рукама. Тек тада се видело, како је узалудно силна крв проливена. Цела коса била је прекриљена мртвима и рањенима. Рањене, где сам и ја био, отпратише у превијалиште, и одатле у болницу, а оне лешеве покупише, ископаше руну, напунише је њима, па озго угасише креч, да им је у гробу топлије. Тиме се преливају гробови оних, што у боју падну.

Наш је пуковник остао здрав и читав, само што му се тога дана чутурица брзо испразнила, те дуго није имао чиме оквасити грла. Правда је захтевала, да му се то призна, и признато му: на ње-

гова прса прикачен златан крст украшен драгим камењем.

Наши су се још неко време крвили с непријатељима, па се измирише. Догрдела крв и једнима и другима. Распустише и војску. Ја сам пре још отишао кући. Чим ми је онај патрљак, што оста од ноге, мало прирастао, послаше ме кући. Без ноге им, веле, ни за шта нисам требовао. Нисам могао ићи, већ су ме однели колима кући.

На село сам већ био и заборавио. Кад сам тамо дошао, све ми је било некако измењено. Па и оне наше брваре као да су биле још бедније. Гробље се било највише изменило, било је препуно: гроб је до гроба био, па све нови.

У селу застадох веће јаде, но што сам и оставио. Душа ваља, болести више није било: није готово више имала кога ни да коси. Многе је већ земља покривала, које оставих у животу.

У своме дому застао сам само најмлађу снаху, њено дете, и два мушкарца старијега ми брата. Друго је све већ боравило вечан сан, од пуне куће народа остасмо само нас петоро. Тако је било у свакој кући. Што год сам видео, све је на пустош опомињало. Ако сам мушкарца срео, био је гологлав; ако је жена прошла мимо мене, црну је превезу имала на глави. До мога уха допирала је само запевка.

Први пут у животу тада посумњах, да има кога над оним плавим сводом изнад нас, што га небом зовемо. Да има кога, морао је знати за наше јаде, и не би могао остати равнодушан према томе, већ би помагао.

Дан по дан па се и сам уживим у оној невољи. Црнина ми поста обична и лепа боја, а запевка ме већ није тако дирала.

О Божићу 1896.
Врање.

Једнога дана седим на прагу и сунчам се. Вјетрић ми је са гробља доносио тужну запевку и мени се очи оквасише. Бејах већ навикнут такој песми, али ово је било необично: певала ју је тужна мати на гробу троје деце своје, које је једнога дана из куће испратила. Њих је троје и имала. Замислих се. Мислио сам о свему што се деси с нашим селом, помишљао сам на будућност, и срце ми се ледило. Из тих мисли пробуди ме неки тутањ: друмом, који је водио крај моје куће, јурила су путничка кола. Била су још далеко, али је тангрљање гвожђарије на колима одјекивало и допирало до мене. Гледао сам у кола, која су ми се све више ближила. У њима је седео неки дебељко. Погледам боље, и гле! Мој некадањи пуковник, лице му исто онако црвено као пре, по прсима га куца златан крст, а у руци стегао мени већ познату чутурицу.

За тренутак заборавих на ову невољу своју, лице ми се насмеши, и силом се на штাকে подигох. Гледам у њега, па ми нешто мило. Кад беше према мени, машим се капе, он ме погледа оним крвавим очима, махну зловољно главом и закрешта:

— Стока, права стока!

После сам чуо како заклокота чутурица.

Мени се стеже око срце. Погледам на онај патрљак, што ми оста од ноге, гледам у оне облаке од прашине, што их дижаху пуковникова кола, сетих се и онога брега, и сузе ми потекоше низ лице.

— Чико, добри чико! Хлеба!... Гладан сам. Прекиде ме мој мали синовац.

Мени дође још теже: два је дана већ, како у кући немасмо хлеба, а немамо га за што набавити.

— Гладан сам! Заплака дете, па ми се обисну о врату. Ја га пригрлим, па сам дуго, дуго плакао као мало дете.

Ж. О. Дачић.

БРАТСКА РАДОСТ

О, мируј срце,
Не тужи веће,
Дошли су данци
Жељене среће.

Остави тугу
И горке јаде,
Утјеху милу
Небо нам даде:

Братство се брати,
Диже се слога
Сад братски љуби
Брат брата свога.

Од среће веље
Сузе се лију, —
Једнака срца
Једнако бију.

О, мируј срце,
Не тужи веће,
Зора се рађа
Слоге и среће!

Мостар

Х. М. Шемсудин.

КРВНИ МИР

— приповијетка из Херцеговине —
написао **Свет. Ђоровић.**
(Наставак)

II.

Сунце се иза брда тек почело
помаљати, кад Мирко, млађи
брат Стојанов, стаде пред Ра-
данову кућу.

— О-о-ој Јоване! — викну
на глас.

— О-о-ој, — одазва му се из куће
други глас.

— 'ану, изађидер мало!

Јован, који је са Раданом у једној
кући живио, изађе пред кућу.

— Шта ћу ти? — запита Мирка.

— Хоћеш ли, да одемо мало у
Вележ?

— А што?

— Имам' ћемо посла.

Јован се мало промисли.

— Па хоћу, — рече.

— Изнеси и пушку! — викну
Мирко.

— Изнијећу.

Многи сељаци имаду своје старе
пушке, јер им треба бранити куће
од вукова, које глад често пута наћера,
да из планина дођу у села.

Не потраја дуго, а Јован изиђе
из куће, носећи преко рамена дугу
пушку.

Тада обојица пођоше.

Као што знамо, они су били
комшије, па како су им се куће
увијек пазиле, тако се и они од ма-
лехна замиловаше, те су се често
састајали и јаранили. Јован је био
нешто старији, па је био и растом
виши од Мирка, здрав и снажан младић,

да га је милина било погледати. Мирко је пак био мањи, а осим тога увијек блијед и слабуњав. Свак је говорио, да неће старости дочекати.

Мирко је уз пут пјевао а Јован иђаше оборене главе, премишљајући о нечеме.

Мирку додија то ћутање.

— Шта си се замислио? — запита Јована.

— Ко? Ја?

— Па ти.

— Ништа, — одговори Јован и слеже раменима, — премишљао сам, а ни сам не знам о чеме. Тако ми дође често пута.

Мирко скиде капу, па поче утирати зној

— Ја се баш ознојио, рече.

— И ја сам...

У тај мах зашуста нешто поред њих, а из густе љесковине прхну један дивљи голуб и одлети у висину.

— Ех, ће га не стимах прије, — рече Јован, — а баш бих га убио...

— Ама кад би га мог'о погодити, — нашали се Мирко.

Јован га погледа.

— Шта? Погодити? Ама ја ћу погодити и сокола улету... Никшандија сам ја, што га нема у овом крају... Ти знаш, како ме Радан фали.

— Знаш.

— Ја. А и пушка ми ваља три цара града. Никад ми није пофалила.

Мирко погледа у пушку.

— Лијепа је, — рече.

— Ево да је видиш, — рече и Јован опет, па скиде пушку са рамена и пружи је Мирку.

Мирко узне пушку и окрену је.

— Је ли пуна? — запита.

— Није.

— Знаш, ја ти не знам у пушке, па је ни држат' не смијем ако је пуна.

— Није, није... Ја је нијесам прифаћао одавно, па је нијесам ни пунио, а мислим, да је није ни Радан узим'о...

Мирко окрену пушку још неколико пута, па запе ороз.

— Е, држи ми се! — повикну Јовану.

— Не бестијај, душе ти, — нашали се Јован, — Кад би и пуна била, ја бих ти смио стат' на биљегу.

— Па стани!

Јован као из шале стаде. А Мирко окрену пушку пут њега, па одапе.

Пушка пуче као гром, а Јован се сруши на земљу, да ни гласа од себе не пушћа.

Мирко се укочи.

У први мах поблиједи и блесасто погледа око себе, као да не зна, на коме је дијелу земље, а кад се мало освијести, баци пушку, уфати се за косе, па потрча Јовану.

— Јоване! Брате! — викну.

Но Јован није одговарао. Лежао је наузначке. Зрно га погодило у сред прсију, па из ране још једнако лопи крв, те се око њега створила читава локва.

Мирко паде по њему, па га поче љубити и једнако дозивати. Чинило му се, јаднику, да ће ипак прогледати и да ће му се одазвати.

Ал' узалуд!

Мртва уста не могу се одазвати.

Једва у нека доба одмаче се он од лешине, па лелечући потрча што је могао брже.

Кад је дошао пред кућу, зајаука иза свега гласа:

— Леле мени данас и до вијека!

На тај глас, истрча из куће велико и мало.

— Шта ти је? — запиташе га.

— Куку мени, убих Јована.

Сва чељад стадоше запањена, као да је гром међу њих ударио. Ни једно не може да се прибере, па да

га још штогод запита, него мало по мало, па сви ударише у кукњаву и запјевку.

Не прође дуго, па се и из Раданове куће зачу запјевка... Казала им ћеца из Стеванове куће, шта се десило.

И камен би проплакао, кад би чуо ове тужне запјевке, а камо ли човјек, чије је срце мекше и од памука, у таким приликама.

Мирко једнако лелече, а и Стојан дошао са радње, па се, онако блијед као крпа, прислонио уз једно дрво, а саме му сузе низ образе теку.

— Боже, видиш ли ти ово! — јекну, па се грухну шаком у прси, да је одјекнуло, исто као кад човјек у бачву удари.

А и није му било лако.

Још синоћ је снивао о својим сватовима, о својој срећи са Милицом и — сада сви снови исчезоше, као дим, кад га руком растјераш. Овај немили догађај, може га навјек од ње раставити...

Чинило му се, као да му неки глас шапће: „*није ти суђена*“ и то га је тако заболило, да је на глас јаукнуо. Осим тога чуо је из Раданове куће и Миличино запомагање, а то га доведе до очајања. Као луд уфати се за косу и поче дрмусати...

— Шта ти је, Стојане? — викну Стеван, који такођер блијед изађе из куће, — јеси ли при себи?

— Камо срећа да нијесам, — јаукну Стојан, — барем би ми лакше било.

— То је Божја воља. Тако је суђено, — рече Стеван и, као какво дијете, поведе га у кућу.

Кад су Јована понијели на гробље, из Стеванове куће није нико ни извирио, као да у њој не бијаше живе душе.

Сам Стеван сједио је код огњишта, подупр'о главу рукама, па се

замислио. Требало би да и он пође на гробље, ама не може. Не може се ни примакнути Радановој кући, јер му се чини, да бих га свак прстом показивао, као да је он сам крвник Јованов.

Но осим тога зар би смио погледати Радану у очи? Зар га неби и сам Радан прекорио, па ако не рјечи, а оно погледом? Па онда, можели Радан вјеровати, да је то убијство било нехотично?...

Тако је он питао сам себе, па га од муке зној облио.

А и није то ситница, јер треба читавој ствари дати џеваба. Па и то би лако било, кад би му све вјеровали и кад се неби нашло душмана, што ће одмах уплести своје прсте и гледати, да се ове двије најпријатељскије куће крвно заваде.

— Је ли ико видио, кад си га убио? — запита полакко Мирка, који је сједио у једној ћоши и једнако плакао.

— Није, — одговори Мирко.

— Баш нико?

— Нико.

Стеван и опет ушути.

А баш тада зачу се из даљине јасни глас малог сеоског звона, које је звонило тако тужно... тако тужно...

III.

У Радановој кући сједило је десетак људи, што се са гробља вратише, да попију по коју ракију. Сваки од њих оборио главу, па шути и пуши. Напунила се пуна соба дима, који се диже до под шишу и ту се таласа. Тишина као у гробу.

Радану канда додија оволико ћутање, те он први диже главу и погледа по свима.

— Ех, па виђосте ли шта се данас деси?

— Виђосмо.

— Несрећа.

— Баш несрећа.

Радан се накашља, па настави:

— Да је погин'о од душманске руке, лакше би ми било, јер би га осветио, а овако не могу.

Они шуте.

— Мирко је био јаран Јованов.

— Вазда.

— И пазлио је један другога к'о брат брата.

— Јес', — потврдише сви.

Радан се поглади по брку.

— Ја знам, — рече, — да га је Мирко нехотице убио, јер се до данас никад не завадише.

— Нехотице је било, — потврдише и остали,

Док устаде Бошко, брат Јованов.

— А јесте ли ви виђели, кад га је убио? — запита.

— Нијесмо.

— Па како можете говорити, да је било нехотице? Што мене нико нехотице не убије, а?

Радан га погледа.

— Ти си дијете, — рече, — ти још ништа не знаш.

— Ја и не велим да знам, — викну Бошко љутито, — ама вам се кунем Богом и светијем Василијом, да ћу се кад тад напити Миркове крви.

Радан се намргоди и скочи љутито.

— Да ни једне више проговорио нијеси? — викну бијесно и диже руку, — теби је неко мозакосолио, па си почео да вичеш к'о бијесан.

Но Бошко се не препаде.

Он коракну напријед и стаде пред Радана:

— Уби ме, стрико, уби! Немаш Јована, па нека немаш ни мене... Ја сам те вазда слуш'о к'о оца, а данас те послушати не ћу...

Радан обори главу и опет сједи.

— Па шта ћемо? — упита и погледа по осталијем...

Сви се погледаше, а стари Милош Јагодић, пошто изпразни лулу, окрену се Радану.

— Знаш шта је најбоље? — рече.

— Шта?

— Да се сви помирите, па да вам плате крвнину.

— Тако је! Тако је! — гракнуше сви.

— Ама, људи, нетребају мени паре, — рече Радан.

— Ти шути! — окоси се Милош, па кресну оком и кришом показа на Бошка, као да хтједе рећи „то је због њега“.

Радан га је разумио.

— Па добро, ја хоћу, — рече полако и обори главу.

Бошко их само погледа, па изиђе из куће. У његовим прсима кипило је; морила га је страшна жеђ за осветом, као што је то обично у сваког Херцеговца. Он није никако могао да вјерује, да се Мирко и Јован нијесу завадили, па се онда побили и Јован заплатио. Истина знао је, да су били добри јарани, али зар се и најбољи јарани не могу завадити?

Поред тога нашло се неколико њих, који су га распаљивали и потстицали а на освету, — јер су многи хтјели, да покваре Стојанову женидбу са Милицом.

А Бошко се лако дао завести.

Он је мислио, да су му они прави пријатељи и вјеровао је у сваку њихову ријеч, као у еванђелије.

— Нека се помири сто пута, — рече љутито, — ја ћу се опет осветити. Зар да Јован трухне, а његова крвника ја да гледам својим очима.. Јок! Нипошто!

И шкрипну зубима, па диже руку и поче пријетити према Стевановој кући...

Милице није било лакше него и Стојану.

Колико јој је жао било Јована, толико је болило и то, што ће сви из Раданове куће, гледати на Стеванову, као на крвничку.

Због тога је непрестано плакала и гребла се по лицу, да јој је све крв цурила. Косе је рашчупала, а хаљине извратила. Са лица јој нестало румени, те је сад на њему било чисто као мртвачко бљедило. Од велика плача очи јој поцрвениле, а испод њих јој изашле двије модре пруге.

Још јуче лијепа Милица, данас је била право страшило и, ко је није познавао, морао је мислити да је полу луда.

Из куће није могла изићи, да јој не замјере, а срцем и душом желила је да види Стојана. Чинило јој се, да чим га види, одмах ће јој одлахнути на срцу.

А желила је и да проговори с њиме, па да чује: шта и како он мисли? Хтјела га је молити, да и он поради на томе, те да се ове двије куће што прије помире.

— Умријећу ако 'вако остане, — говорила је она у себи, — сама ћу себи кидисати, па да не живим, кад ми је живот грчи од чемера...

Тако би се још дуго и дуго разговарала сама са собом, а сузе теку непрестано, као да им врело никад пресушити не може.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

МОЈ ДУХ

Мој је дух океан, што се вјечно пјени,
 Што кипи и хуји; из пустих дубина
 Што роптање шаље времену и небу
 И болу бескрајном дугијех година...
 Што се силним валом противи олуји
 И свирепој судби хујањем без краја;
 Стихија слободна што се с паклом бори
 И с роптањем диже против вјечног раја!
 Гордо чело своје облаком увија
 И прима у понор муње вјечних јада —
 И кипећи ропти у страшној дубини
 Над пустим бродовљем раскрханих надâ...
 *

Знај! у сред борбе са св'јетом и тобом
 Као мрачан демон на разбоју стоји,
 Са јадом без сузе и пјесмом без среће
 И са црном клетвом на уснама својим!...

ЗБОГОМ

— ИЗ МОСТАРСКОГ ЖИВОТА —

I.

Бао, брацо, да си је само знао!
 Шта да ти о њој причам? Прођи
 сву Херцег-Босну — нећеш је наћи!
 Та није, болан, да је само лијепа,
 па да те добија ћехром, него питома
 и господарста, к'о што у нашем
 питомом Мостару може бити.

Види је једном — па је никад не заборави!
 А ко би заборавио они мали фесић,
 накривљен на лијеву страну, а испод њега
 двије плетенице бујне и смеђе косе до ниже
 паса? Очи плаве и свијетле к'о мајско
 небо. Ко би заборавио, велим, оне округле
 образе и витки стас — к'о јаблан?

Прса напутила к'о ружични пупољак
 у прољеће, па се лелујају под уском јечермицом,
 кано ти таласи под тихим лахором.
 Па кад пође — к'о поносна пауница!
 — Два ока, да је се нагледају!

Умиљата и добра, к'о ђурђевско јагњешце.
 На свакој црти лица читао си јој сушту доброту;
 видиш, што 'но се каже, ни мухи зла не мисли.

Кад дође Нећеља јали празник, то светрчи
 њојзи к'о овце на солило. А није ни чуда,
 кад превали онијем пустијем очима и погледа
 те онако ватрено, није другчије, брајане,
 него ти упали срце, па да ти је од хладног
 мрамора. Па, истом, кад развуче румене уснице,
 а иза њих провире два низа бијелијех
 зубића, к'о два низа ситнога бисера,
 — да полудиш!

Ама за фајду све, јер на лијевој страни,
 под танком кошуљом, само једноме мјеста
 бијаше; за њега је Десанка дисала и само
 при његовој појави срце би почело јаче
 куцати у невиним грудим ђевојачким.

То бијаше Милоје, најмлађи брат од тројице
 Соколића.

А и био је момак, к'о да се за њу родио.
 Одраст'о и једар к'о тријес. Прости

ми, велики Боже, било му је аршин преко
 широкијех плећа, а по њима прираст'о
 скадарски фермен, к'о да је на њему саливен.
 Натурио капу на мрке обрве, а глава поносно
 подигнута на јуначком врату.

Дивна ока, дивнијег погледа! Само имађаше
 махану, што никако не доликоваше његовом
 мушком изгледу — био је стиднији од сваке
 ђевојке.

Пролазио је Милоје сваки дан испод
 Десанкинијех пенцера; туда му бијаше пут
 у чаршију. Цура би га на далеко угледала,
 па би стала на демир-пенцеру, да причека
 свога драгана.

Загрнуте руке до више лаката наслонила
 би на камену плочу од пенцера, а обла мишица,
 бјеља од горског снијега, извирила јој
 испод бурунцук-кошуље. Пуне груди наслонила
 на демир, а он се, при сваком даху, све дубље
 упијао, као да и он налазаше насладу у
 мирисавијем њедрима Десанкинијем. Ох,
 како му је завидио Милоје! Био би најсрећнији
 кад би, бар за тренутак, мог'о замијенити
 хладни демир са својијем врелијем прсима.

Колико је пута наумио, кад би угледа'
 о драгану, да јој каже, кад шћедне побјећи
 спенцера: „Десо, не иди; остани ту, да
 уживам у твојој анђеоској љепоти. Ја тебе
 волим више нада све на свијету. Твоја је
 лијепа слика од давна скривена у моме
 срцу“. — Ал' вазда се преварио. Кад би се
 приближио цура би се сакрила, а он је краће
 дисао; прса су се јаче надимала, к'о да на
 оном мјесту не бијаше довољно ваздуха за
 његове широке груди. Румен би му се
 прелила преко једријех образа, а ријеч
 би се увијек у грлу следила.

Оборене би главе прошао, а да ни један
 поглед не поклони ономе празноме

пенџеру, на коме је мало прије стајала најљепша ђевојка...

.... Чезнуло је момче за ђевојком
И ђевојка за младијем момком,
Ал' за љубав нико им не знаде,
Нит' је једно кад другом казаше;
Јер међ' њима стид је мрежу плео.
— Стидан момак, а стидна ђевојка...

II.

Тако то трајаше пуну годину дана.
Кад би гођ на само остала Десанка,
мислила је о своме Милоју

К'о гледа га како је дош'о пред-а-њу,
па јој каже, да је воли; пита је: 'оћели
поћи за њ, а она се тек постидила; неће
му одма да рече. Пита је још једном, па
и по трећи пут — а она једва проговори
тихо: „'оћу“. Сад је он грли, љуби; шапће
јој на ухо, како ће се до петнес' дана
вјенчати и онда ће живити у љубави
срећно, к'о голуб и голубица.

Полако исчезну те мисли и она гледа,
како су свати дошли по њу. Она се обукла
у вјенчани фистан од ружичасте свиле, а
преко лица и прсију пао провидан дувак
до кољена. Сад се ђеверови и кум одвојише
од осталијех сватова и уљегоше у другу
собу, да је прстенују. Њу уведе брат испод
руке. Жене се и ђевојке у соби и на вратима
окупили; њој приђе ђевер и скиде јој
дувак, па га баци на ђевојке, а другијем
љепшијем прекрије. Сад извади прстен
из ђасе и прстенова је. Окрену је три
пута и подиже. Раскиде јој фишек на
глави а просуше се шећерлеме и паре;
ђеца се отимљу око њезинијех нога ко ће
више награбити. Чује се смијех, весеље,
пјевање...

Она би се занијела у тим слатким
мислима тако, да јој се чинило као да је
и у цркву поведоше... Још до сахата биће
жена...

При тој помисли, трг'о би је из те
сањарије уздах из бујнијех груди:

— Та, може бити, Милоје ме и не
љуби. Он се заглед'о у другу и — ру-

мена би ружица тад увенула на округлом
обрашчићу, а тиха се сјета огледала у
њезином плавоме оку.

— Не, он те воли; он се само за те
на свијет родио. Бићеш његова — чуо се
опет увијек, пошље те ужасне мисли,
шапат младе душе, загријане на врелој
зраци љубавној и — опет се веселила...

У такијем мислима бујаше лијепо
ђевојче, али је то био само сан и ништа
друго. Све друкчије у јави изгледаше.

Ето, кад је на исповијед ишла четврте
неђеље часнога поста, пред црквом се
окупили момци, да се нагледаји лијепијех
ђевојака, али Милоја ниђе. Залуду се
њезин поглед крао на сваку страну, њега
није било.

Сјутра дан, кад се шетала по по
дне, по пријечкој страни, иза причешћа,
виђела је доста момака; све љепши од
љепшега, к'о златне јабуке. Сваки је пи-
љио у њу, к'о да ће је појести, али она
је била невесела, јер није било њезиног
злата — Милоја.

Тужна се пред вече вратила дома;
пресвукла се и отишла готовити вечеру.
Пошто је све намирила, стала је пред
огњиште замишљена и машицама туцаше
један угљенчић, а слаба свјетлост пламена
чудновато је дрхтала по блиједом њези-
ном лицу, те још тужније изгледаше. Ал'
машта се стаде прикрадати и све више и
више је мах отимала — и на јагодици осви-
јетли пламен танку румен. Лагано се ширио
пурпур, дивотно шарајући бијело лице и
груди се сташе брже таласати. — Испусти
машице и — тихо се зачу: „'Оћу“, ... а
руке опружи према себи — грлила је
драгана...

Ој, света машто дивног прољетног
живота!

А Милоје?.

Куд' се гођ миц'о о њој је мислио.
Ђе ње није било жудио је, да је види, а
кад би је угледао — бјеж'о је од ње...

Чудан момак. Зар није?

Стидан и сметен је био у такијем пословима.

III.

Бијаше пред вече.

Сунце је хитало западу на починак и већ бијаше скоро достигло до меке постеле. Ће ће преспавати тиху ноћ. Изгледало је к'о златно клупче, посађено на каменитом врху Хума.

Десанка је сједила у башчи и везла. Наслонила ђерђеф на крило и пажљиво довршиваше четврту грану, на сухозлатој чеврми, а златна се је жица лагано провлачила кроз танку округу. Низао се редак, један до другог и кроз мало, па грану зготови. Поизмакну ђерђеф мало даље, а завали главу назад; тако посматраше свој рад. Горња јој се усница мало подиже; благ осмијех је треперио на њезином лицу, — била је задовољна. Примаче ђерђеф опет себи, погледа наоколо, да нема кога и — притиште врео пољубац на чеврму, јер бијаше срцу намијењена.

Сунце је све више тонуло и кад задњи, сањиви поглед баци и зажели: лаку ноћ! Десанка пригрли ђерђеф под пазухо и одскакута преко башче пјевајући, к'о лахка кошута, а звонки јој је глас стриг'о кроз мирисави дах прољетног цвијећа.

Јадна Десанка!

Била је весела те вечери к'о мало када, а сама није знала зашто. Некаква унутрашња радост пуњаше јој миљем млађане груди. Да ли то проузрокова онај врео пољубац, па, можда, сада мисли на свога драгана, или то чињаше благо прољетно вече? Бог би знао. Али кад би знала, шта је вечерас очекиваше; какав јој је пешћеш бабо приправио, замијенула би туга миље, а срце би се следило и пуцало у хладноме мразу.

Није трајало дуго.

Иза вечере сјеђаху сви заједно. Стари Арсо на шилти, у врху, одбијаше димове из дугог чибука. Погњуо главу, а густе му се обрве саставиле. По челу се пружио олук, мог'о би прст уложити и тако пред-а-се гледаше.

То бијаше знак, да нешто крупно мисли.

Била је тишина, ни једно није смјело, што 'но се каже, ни дахнути, јер нико га не смједијаше у такијем приликама узнемиривати.

Од једном подиже главу:

— Десо шћери, сједи овђе, — рече и показа чибуком на сандук крај себе.

Десанка сједе, а некаква је језа прође кроз цијело тијело. Предвиђала је, да ће бити крупна разговора.

— Додијала си ми шћери, — рече благо, а обрве му се размакоше и лице доби весео изглед.

Ђевојка се узврпољи, није знала, шта ће одговорити. Шта значе те ријечи? Каква је то шала?

— Додијала си ми, — вељу ти. 'Оћу, да те гоним из куће.

Десанки к'о да паде камен на срце, јер сад стаде нагађати, шта то значи, али се учини невјешта.

— Ја не знам, шта ми кажеш, бабо.

— Не знаш? Па... ето 'оћу, да те удомим. Испала ти је прилика, чело, ни сама боље не можеш зажелити. Дигни руке, па зафали Богу, јер кршници, поштенији ни зенђилији не пролази данас кроз чаршију. Куд ћеш боље: Драго Младић те проси.

— Ах, Драго! — једва изговори, а два потока бисернијех суза оросише јој мирисава њедра.

— Шта је, што плачеш? Жалиш родитеље и брата? Немој шћери. Хајде ти, кад ти је срећа у сусрет изашла; најпошље си туђа. Нас двоје смо још у снази, а ево моје одмјене — рече и погледа на сина. И њега ћу, ако Бог да, брже оженити.

— Није бабо.

— Шта?

— Није . . . то.

— Није то? — Не ћеш момка?

Она шути.

— Говори, вељу ти, — поче Арсо јаће, а очи су му сијевале к'о у разјарена вука.

— Не знам шта ћу.

— Не знаш? — рече, а уста му се подругливо развукоша. А знаш оцу уз нос ићи; мени, родитељу, који сам те одхранио и подгојио? Знаш ти више нег' ти треба! Не ћеш, тако реци, јер си јогунаста, — разумијеш: јогунаста! Говори одма: 'оћеш ли момка?

— Зар сам ти додијала, бабо? — а грцаше у сузама.

— Ниси, шћери, — поче мало тише, ама не треба пропустити оваку прилику, јер ми се чини, ово се више не враћа.

— Пођи Десо, — поче мати. Ми смо ти најбољи пријатељи. Родитељи те не ће утопити. Не ће те дати онђе, ће не ћеш бити сретна и задовољна.

Ђевојка је сједила к'о укопана.

— Јеси ли се у кога другог загледала.

— Ни... сам.

— Кога чекаш онда? Бољи ти не долази.

— Па, нисам... презорила... мајко.

— Знам, да ниси. Удаћеш се, ако Бог да, свакако, ама има све боље од бољег.

— Немојте, живота вам — поче од једном Душан. Пушћите је, нек' се промисли. Није, за Бога, пао шећер у воду.

Ђевојка уприје своје велике сузне очи на брата. У њезином погледу огледаше се захвалност и туга.

— 'Оћу, вала, — Арсо ће подижући се. Ето ти мјесец дана. Не дајем ти, да се промислиш, јер немаш о чем размишљати, него нека те тај јогунлук мало прође; али знај: за мјесец дана, ако не будеш друкчија — не излази ми више пред очи! Разумијеш?

— Момку ћу рећи, да причека, па онда погледа по свима наоколо: не ћу, да о овоме за сад ни једна ријеч изиђе из ове куће. Ако ико прослови — нека ме не чека! — па изиђе.

Ђевојка цикну: брате, поносе мој, брани ме! — и обави се рукама брату око врата.

Надала се, јадна, да ће је брат бранити, а за мјесец дана, мислила је, може се све окренути друкчије.

Ама се превари.

Бабо не одржа ријечи, него сваку вече, једно, те једно: наваљиваше на њу.

Душан је оговар'о, ама и он, кад би њих двоје сами били, додијаваше јој. Пит'о је, што не ће, да пође за момка. Она је вазда шутила. Шта би му и казала? Стаде је и он нагонити, најприје на сáмо, па једну вече поче и пред њима.

— Зар и ти брато? — рече, па занијем; не могаше више ништа. Виђе, ће јој се скрха и пошљедни наслон — сви се од ње отуђише.

IV.

Ђевојка узела верем, па вехне.

Стаде нестајати оног свјежег руменила са пуначкијех образа.

Та, болан, шта мислиш: тужна лијеже, тужнија устаје. Окренула јој леђа сва кућна чељад. Док је бранио брато, лакше јој бијаше, а сада — нико. Сви скочили на њу, к'о на бијелу врану. Нема се коме ни изјадати. Нико јој не зна срца љуту бољетицу; нико не види оне чисте сузе, кад се котрљају низ тамне образе, само ноћна помрчина... Она види све. Њој се јада, а она јој је вјерна друга, па чува тајну.

Ни ручак, ни вечера, не пролазе јој без зехера.

Бабо, с једне стране, а мати и брато, с друге, наваљују на њу, да се уда за немила; питају је за оно, што не смије казати. А како ће? Пред Милојем су још два старија брата нежењена. Па сведно и то, ама с момком, до данас, не подијели ни двије ријечи. Воли ли је Милоје? Е, кад би то знала, казала би баби, па да је он сто пута не би дао, пребјегла би му сама, макар, да је на крај свијета. А овако, не да понос ни стид ђевојачки.

Ко би под том срамотом ост'о, да се сјутра прочује по Мостару? Рекли би: волила момка, цркавала за њим, а он ни

хабера; неће је ни да погледа. Јок, брате, Десанка воли умријети!

Тако пролажаху чемерни дани, грчи од грчега.

Чекала је сирота Милоја сваки дан. Надала се вазда, да ће јој рећи, да ће је кутарисати из овог јада. Није више бјежала к'о прије; сачекала би момка док би дош'о под пенџеру и онда би се истом мало повукла, а он стиднији и тупљи, више него икада, чисто би протрч'о, к'о да га је она земља под пенџером пекала. Дуго би за њим очајно гледала, а онда би отишла уздишући.

Додија цури ови јадни живот, а виђе, ће је све изгубљено; виђе, да јој се срећа утопи и закопа младо срце — покори се црној судбини.

Рече једну вече оцу: „оћу, бабо, поћи за момка“ и пољуби га у руку.

У њезином оку није било суза; блиједо и укочено лице без и једне тужне црте. Глас тај не бијаше више гукање голубице, него сух и опор, к'о да је демон из ње говорио.

— Нека ти је сретно и благословено — рече Арсо потресенијем гласом, па је приви на своја слаба прса и пољуби међу очи, у повије.

Приђе јој и мати и брат, ижљубише је и благословише.

Арсо је био весео, а како не ће, кад га је послушала „јогунаста“ шћи. И ако је јогунаста, опет је бабино дијете, јер се види, да је памет превладала — тако он мишљаше.

Није знао, јадан, шта се у грудима лијепе ђевојке догађало. Био је човјек од старога кова; данашњи је вакат био далеко од њега. Није знао, да ђевојка може чезнути за момком. Она треба, да пође за најзгоднијег просца, кога родитељи изабери. Они се брину ће ће је удомити, да буде рахат. А и шта би више?

И Деса ће се, ето, удати за најзгоднијег момка и — биће рахат!

V.

Пуче глас по Мостару.

Свако је и дијете већ знало, да ће Десанка за Драгу Младића.

— Сретне ти је главе, фала Богу, — говориле су жене. Момак самац и најзенђилији у Мостару. У добру, а нико јој нема рећи: ни дè ни брè. Да је с лучем тражила не би бољег нашла. Затим би надодале: а и она је, Бога ми, баш за њега: од поштена рода, лијепа, а права добрица.

Ђевојке су јој завидиле.

Кад је Милоје чуо изиђе изван памети. Трч'о је тога дана к'о махнит по Мостару, сад на једну, сад на другу страну, а све би се навраћао онијем несретнијем сокаком не би ли Десанку видио. Сад би јој каз'о све; вријеме није од чекања, па ако га воли нека одма с њиме иђе, али — ње није видио.

— Она ме не љуби. А од куда би ме и љубила, кад је до данас честито и не погледах, а камо ли, да јој срце открих? — Тако он промишљаше. Ако је и била која искра љубави у њезину срцу, ја сам је утрнуо. Изгубљено је све.

Сад истом увиђе своју сметеност.

Врати се у дућан и — плакао је к'о дијете.

Одавно се спустила ноћ.

Звијезде су трепериле на небу ведром к'о огледало, и блиједијем зракама слабо су озаравале помрчину. Била је дивна, права прољетна ноћ. Тихо је било свуда, нијо се чуло ни једног гласа, само је повјетарац, по кат-кад, са својијем дахом додирн'о листак и чуо се тајанствен шум... Кад се Милоје изшуња из дома и брзијем корацима похити прама Десанкиној кући. У лицу је био жући од лимуна.

Стигао је.

Пенџера бијаше јазом отворена. У одаји нијема тишина и помрчина.

— Десо! једва се чуло; усне су му дрхтале...

Канат шкрину и — он се стресе,
Тишина...

Лахор се с њиме нашалио.

— Десо! — викну још једном, а жељан
поглед тражио је по собној помрчини.

И опет тихо...

Лијепа Десо, да само знаш, ко те под
пенџером чека — зове те, а тебе нема!

Али, ко може виђет' испрошену
ђевојку?

Баци камчак у собу.

Тихо... ње нема.

— Касно је, — прошапута, а дубок
уздах му се оте из прсију.

Чекао је још, звао — заман све.

Врати се изнурен и јадан посрћући.
Осврну се два-три пут и — изгуби се у
помрчини.

Сиромаш учинио је и задњи покушај.

И било је касно.

У Неђељу је вјенчање; тако је Арсо
шћео. Побој'о се, да му Деса не преврне
лист, да је опет не узме њезин „јогунлук“.

Такав сватове није виђео Мостар.

Био сам у цркви на вјенчању.

Поп измијену прстенове пред олтаром
и сведе их на „Богородично коло.“

Приђох ближе, да све добро чујем.

Кад дође оно:

— Примаш ли ти, Драго, ову Десанку,
што видиш уза се, за свога вјернога друга?
— питаше поп.

— Примам.

— Да се ниси којој другој обећао или
прстен дао?

— Нисам.

— А ти, Десанко, — окрену се њојзи
— примаш ли овог Драгу, што уза се
видиш, за свога вјернога друга?

— Примам — чуо сам јасно.

Црни Милоје, чујени ли ти ово? На-
ћера цуру, да слаже пред Богом и пред
људима.

Мостар

— Да се ниси коме другом обећала?

— Нисам. — Ово сам једва разабрао.
Опазих, како јој се око заблиста и обори
поглед пред-а-се.

Поп им измијену вијенце, причести
их, руке свеза чеврмом и, пошље цијелог
читања, отпоче дубокијем тоном: Исаије
ликуј и роди сина Еманујла, Бога же и
человјека...

Тако се сврши вјенчање и — опијело
над мртвом срећом Десанкином.

*

Милоја до четири мјесеца узеше у
солдате. Отац и браћа су га наћеривали,
да му плате „бедела“, али он никако не
шћеде, него се „обуче“ и једнога јутра
укрца се у жељезницу, са осталијем сол-
датурама, пут Беча.

Било је јутро кишовито. Столац уто-
нуо у сиву маглушину, а киша је лагано
сипала.

Он сјеђаше у вагону.

Није га нико од рода испратио; тако је
сџм шћео. Наслонио главу на десну руку,
а лијевом пригрлио пушку, па суморно
пред-а-се гледаше.

Кад и други пут жељезнички фијук
одлијегну преко голијех брдскијех литица;
музика засвира и жељезница се крену;
Милоје се трже к'о иза сна; подиже руку
више себе, а главу завали мало назад.
Укочени му се поглед неђе у даљини
губио. Блиједе му се уснице развукоше
и болно, муцајући, једва изговори: збо-
гом! То „збогом“ звонило је к'о тужни
звучи мртвачкога звона. Кома то рече:
оцу, браћи...? Не. Његов мугни поглед
хтјео је, да проздре далеко тамо, на другу
страну, преко валовите Неретве; његово
„збогом“ бијаше намијењено жени, што
у том тренутку, пред иконом св. Николе
тихо молитву шапуташе...

Љубо М. Оборина.

НЕВИНАШЦУ

’о најљепше сунце на прољетном дану
Твој осмјеак благи снажи ме и грије; —
А у слатком санку твоја душа пије
Из божије руке анђеоску храну.

Ја видим анђелка како с пажњом бдије
И над тобом држи светог мира грану;
У колјевци твојој — у маленом стану,
Твоје царство мирно узано ти није...

Но кад пређу дани, који брзо лете,
Да л’ ће твоје срце за ту чедност знати
И у себи хранит’ зрак истине свете?

Хоће ли те тада благосиљат’ мати?
Хоће ли ти сужањ да вијенце плете
Или ће те новим тирјанином звати?...

(1896.)

Алекса Шантић-

КНЕЗ СРЕБРНИ

Роман из времена Јована Грозног, од Грофа А. К. Толстоја

С руског преводи Вукосава Иванишевићева.

(Наставак)

Глава V.

РАСТАНАК

ролазећи на коњу обалом ријеке
Москве, могла се, као на длану,
видјети сва башта бојарина Морозова.
Врућина бјеше неисказана.
Трава, угријана сунчаном жегом,

мирисаше, а вриједне пчеле прелећаху са
цвијетка на цвијетак. Бојарин Морозов
бјеше легао, да иза ручка мало проспава, а
Јелена сјеђаше са својим пратиљама на
клучи у башти. На њој бјеше хаљина
од плаве свиле сва искићена бисером и
драгим камењем, дијамантске минђуше пада-

ху јој до рамена, а на глави се блисташе
бисерни „кокошник“ — украс сваке удате
женске. Јелена се чињаше весела, па се
шалила са дјевојкама. Оне је кићаху и
намјештаху.

— Ево још овај цвијетић, па ћеш нам
бити као света Богомати!

— Мани се, Пашењка, лудоријâ, него
дај, да што пјевамо. Пјевај ми ону тужну
пјесму, што си ми је неки дан пјевала.

Пашењка отпоче сјетно-невесело. О-

стале дјевојке посједаше око ње, па стадоше и оне пјевати народну пјесму:

Ах, да нема мраза по цвијећу,
И зими би цвијеће цвјетало;
Ах, да немам ја на срцу туге,
Моје лице не би тужно било,
Сједила бих и веселила се,
А овако гледам у даљину...

На прстим проћох по соби,
Подигох ћурак на себи,
Да ми ћурак не шушне,
На њему пуца не куцне.
Да не чује свекар мој,
Да не каже сину свом,
Сину свом — мужу мом!

Пашењка погледа у Јелену, она бјеше тужна, а на очима јој се блистаху сузе.

— Види мене луде, шта учиних, савим растужих бојарињу. Хајдемо ону веселу да пјевамо.

Пашењка скочи на ноге и отпоче:

Шетао Кузмић улицом,
Обуко нову хаљину,
На главу мрку шубару,
Гледа га драга кроз врата,
Гледа га бојар из дома,
Бојариња кроз прозор свој;
Свако се за њим окреће:

„Чији ли је Боже мој?“

А драга виче: „драган мој!“

Оне отпјеваше, па се гласно насмијаше. Јелена не може више, него зајеца.

— Ама шта је, бојариња, за Бога? Шта ти би у часу?

— Није то у часу, него сам цијело јутро као убијена. Ни сама не знам шта ми је. Некако ми се ништа не мили, и хаљина ми је тешка. Скините ми, молим вас, овај кокошник с главе, па ме очешљајте, ето тако, по дјевојачки.

— Шта, бојариња? Да те по дјевојачки очешљамо? Боже сачувај!

— А кад би дознао Држ. Андријевић?

— Он не ће дознати.

— Не, Боже сачувај. То је гријех.

— А то је гријех заиста — помисли Јелена, затим рече гласно — Е па добро,

немојте ви мене чешљати, него дај Пашењка, да ја тебе очешљам, као што су некад мене чешљали.

Пашењка радосно клекну пред Јелену, а ова је стаде плести „од деведесет струка“; за такво чешљање требало је доста вјештине, али су руке Јеленине биле извјезбане. Сву је плетеницу испреплетла бисернијем концима, а при дну косе уплете јој неколико драгоцјених прстења.

— Видиш, Пашењка, како ти дивно стоји, е зар није љепше од кокошника?“
— Свеме има своје вријеме бојариња, ево Дуњаши не би био мрзак ни вечерас кокошник.

Дуњаша, црноока дјевојка, зацрвени се, па рече:

— Шути ту, свака би се волила вечерас удати него сјутра.

— Сад се сјетих — рече Јелена — данас је дан Ивана Купале, данас и „русалке“ (водене виле) косе плету.

— Не плету данас, него на Тројичиндан. Данас оне стражаре око папрата, да му ко цвијет не откине. (У руском народу остало је вјеровање, да се папрат цвате на дан Ивана Купале). Данас свашта има, не дај нам Боже што страшно видјети.

— Ја се бојим русалке.

— Кажу, да их у нашијем крајевима нема мало, него тамо их има пуно, у Украјини. Оне су тако дивне, кад их човек један пут види, може да полуди за њима.

— А има ли у Литви русалака? припита Јелена.

— Па то им и јест отаџбина.

Јелена уздахну. У то се вријеме зачу коњски топот, и на путу, поред Морозовљеве баште, указа се коњ и коњаник. Јелена се у њега загледа и задрхта. Кнез Сребрни примаче се плету, па стаде као укопан, јер није могао очима вјеровати: он је видио пред собом Јелену Плешчејеву, коју је назад пет година љубио, и која му се заклела, да ће га чекати. Али откуд она у башти Морозовљевој?.. Тек сад при-

мјети Сребрни на њеној глави кокошник и преблиједи: Она је дакле удата!

— Оставите ме дјевојке саму — рече молећим гласом Јелена — послије ћу вас зовнути. О, помози ми Боже и Мајко Божја, шта ће сад са мном бити?

Сребрни први дође себи: „Јелено Димитријевна — рече он одлучно — реци ми право, јеси ли удата? Да није ово сан? Шала?

— Саслушај ме, Никита — прошапута Јелена. Кнез дрхташе.

— Немам шта слушати, све сам разумио. Да не губимо ријечи, збогом бојариња! — И он потеже коњу узде.

— Никита Романовићу! — викну Јелена — за име Бога саслушај ме, уби ме, али саслушај! — Она не може даље него клону на клупу. Он стаде.

Она му плачно и болно исприча, како је силом хтио да вјенча цар за Вјаземског, и како је она у очајању пошла за Морозова.

Она је јецала, клела себе и своју судбину.

— Ја знам да ме ти, кнеже, љубити не можеш, али барем реци да ми прашташ, облакшај ми муке!“ Кнез је намргођено слушаше, али ништа не рече. — „Никита Романовићу — шапташе Јелена — смилуј се!“ Сребрни се силно бораше.

— Бојариња — рече он дрхћући гласом — то је била Божја воља... и ти ниси толико крива..., јест, ти ниси крива... немам ти шта праштати, Јелена... ја те не кунем... не, Бог знаде, не кунем те, него те као и прије страсно љубим!

Пошљедње му ријечи саме силом излетише.

Јелена врисну, и као луда, без размишљања, полети плоту, Сребрни се у заносу примаче и... усне им се саставише... Пољуби Јелена младога кнеза! Превари лукава жена старога мужа! Погази клетву! Како ли ће сада изићи на очи Дружини Андријевићу? Та досјетиће се он о свеме по њеним очима. А он не прашта лако.

Није њему драг живот, него част! Убиће старац, ох, убиће и жену и Никиту Романовића!

Глава VI.

ДОЧЕК

Морозов је познавао кнеза Сребрног, још као дијете, и вазда га је волио. Давно је то било, кад су се они пошљедњи пут видјели, прошло је десет година. Али је Морозова лако било познати, јер је он припадао броју оних људи, чија спољашност дубоко остаје урезана у памети. Био је то висок човјек, свом главом виши од Сребрнога. Тамнорусе и просједе косе падаху му у нереду на паметно и дубоким борама изрезано чело. Готово сасвим сиједа и округла брада покриваше му пола прсију. Испод мрких обрва сијеваше орловски поглед, а око усана играше пријатан осмијех. У свој његовој појави бјеше нешто лавовско: она величанственост, мирноћа и само поуздање. Гледајући на њ свак ће промислити: „дивно ли се дружити са овим човјеком!“ Али ће у исто вријеме рећи у себи: „сачувај ме Боже, бити са њиме у свађи!“

— Драги кнеже, изволите — рече весело Морозов, уводећи Сребрнога у богато намјештену и сваковрснијем оружјем украшену собу, ево и мени мила госта изненада. А знао сам те ја, Никита, још из дјетињства, и онда си био јунак. У игри са дјецом вазда си им био вођа. Размахнуо би се, па све побиј и надјачај. Па чуо сам како си и у Литви непријатеља потукао. Да... био си и у дјетињству јунак, искрен, а лукаства ниси трпио. Е, баш ми је драго што си се навратио!

Сребрноме бјеше некако тешко у присуству Морозова.

— Бојарине — рече он — донио сам ти писмо од Пронскога.

— Хвала, кнеже, послије ћу прочитати, а сад најприје, да те частим. Гдје ли је ово Јелена Димитријевна. Еј, ко је то? Реците жени нека брзо дође, дошао

нам је мио гост, кнез Никита Романовић Сребрни. — Наскоро улезе Јелена, носећи на послужавнику неколика пехара са разним винима. Она се дубоко поклони Сребрnome, као да га је први пут видјела, а бјеше блиједа као смрт.

— Ово је, кнеже, моја домаћица. Цијени је и воли, као и мене. Ево служи се, кога хоћеш вина. — Морозов се дубоко поклони. Затим устаде Сребрни и поклони се, по обичају, најприје мужу, па жени и искапи пехар. Јелена и не погледа на Сребрнога, њене дуге трепавице бјеху спушћане. Она је тако дрхтала, да су пехари на послужаонику куцали један о други.

— Шта ти је Јелена? рече Морозов — што си тако блиједа, да ниси болесна? Јелице — пришапћа јој он — да није опет долазио или прошао Вјаземски, па си таква. Не бој се дијете, док сам ја жив. Мало се осмјехни, јер гост може примјетити! — Опрости, Никита Романовићу, наређивао сам жени, да што прије буде ручак готов. Ти ниси ручао?

— Захваљујем, бојарине, ја сам ручао.

— Ништа не смета, ручаћеш два пута. Хајде, Јелена, побрини се. А ти кнеже једи, и не вријеђај ме, јер видиш у каквом сам стању! Он показа на своје запуштене косе.

— Видим, бојарине, и својим очима не вјерујем. Ти си под царском немилостију. Али за што? Опрости на непристојном питању.

— А за то што чувам бојарску част — рече Морозов и уздахну — што се не клањам новим љубимцима. Овдје он исприча о својој свађи са Годуновим и о царевој неправди.

— Много се и много, кнеже, промијенило, од како је цар установио опричнике.

— Ама шта је то за Бога? Срео сам неке опричнике, али из свега овога ништа не разумијем.

— Сигурно смо нешто велико Богу сагријешили, јер од како је кажњен Сил-

вестар и Агашев, од онда се цар промијенио, узео је омразу на нас бојаре, на своје најбоље пријатеље, а све вјерујући сплеткама својих нових љубимаца, који само жуде за славом. Тако је он многе бојаре казнио и то звјерски казнио. О, несретно је вријеме настало, Никита Романовићу. Тешко ми је говорити, страшно промислити. Једном се нови пехарник царев Басманов тужио цару на кнеза Оболенскога. Па шта је цар учинио? Зар ручком својом руком забодје кнезу нож у срце!

— Бојарине! викну Сребрени скочивши с мјеста — да ми је ко други то изговорно назвао бих га лажом и сплеткарном! Убио бих га!

— Никита Романовићу, стар сам ја за лажи! Та на кога да лажем? На свога цара!

— Опрости, бојарине! Али шта да мислим о тој промјени? Да нису цара омађијали?

— Свашта може бити кнеже! Али слушај даље. Други пут цар, напивши се, стаде се са љубимцима играти животиња. Ту бјеше бојарин, кнез Михајило Репнин који од туге заплака. Цар хтједе и њему метнути узду на врат. „Не, рече Репнин — не ћу ја никад посрамити свој бојарски чин“ и погази узду ногама. Послије пет дана, он бјеше, по царском налогу, убијен у храму Божијем.

— Бојарине! То нас Бог кара!

— Нека буде Његова света воља, кнеже! Но слушај даље! Казнама није било краја — крв се сваки дан пролијевала. Неко вријеме бјеше се цар покајао, молио се, плакао, слао прилоге у разне манастире, држао парастосе убитима и т. д. Кајао се, али за мало! Слушај кнеже: пробудим се једном рано и чујем некакву ларму. Трчи народ по улицама, неко у Кремљ, а неко из њега. Сви вичу: „одлази нам негдје цар“. Ја се брзо обукох и похитах у Кремљ. Дођох до Иверских врата, а кад тамо: излазе чете војника и опричника. За њима саонице, а у њима цар са

свом породицом. За њима бјеху још неколике саонице, и у њима сав царски пртљаг, а за саоницама силан народ плаче и кука. Тако цар оде. Неко смо вријеме чекали, не ће ли се цар вратити. Кад преосвештени доби писмо од цара, у којеме пише: да ради непослушности својих поданика, он оставља своје царство, и путује далеко, далеко... Сад настаде плач и јаук у Москви: „бацио нас је баћушка — цар! Ко ће нам сад господарити?“

И ако је био грозан Иван Васиљевић, требало је трпиги. Зато се ми сви зговоримо, да одемо и молимо цара, да нам се опет поврати. Дознадосмо да је у Александровој Слободи. Кад тамо стигосмо бојали смо се, да нас цар не ће хтјети примити, али нас прими. Нисмо га могли познати, јер се бјеше промијенио и оморшао: и цар и није цар! Дуго нам је говорио, корио нас и бројао наше гријехе, за које ми никад нисмо чули. Најпошље рече, да се прима владе, али под извјесним уговором.

— А каквим? упита Сребрни

— Чућеш сада. Доће цар у Москву, и ми се обрадовасмо. Била је том приликом учињена свечаност. Он нас свију скуп и рече, да се прима царевања, али под уговором, да је он властан казнити и одузети имање у непокорнијех, и да се у то свјештенство и бојари не мијешају. Још да ће он узети близу Москве неке градиће, и у Москви неколике улице, и то ће све бити његово, а зваће се *опричнина*. То је све дао људима најниже класе — опричницима, да живе, и да немају посла са бојарима. Од тада оде све наопако. Сад се смуцају по Русији њихове ђаволске и крвожедне чете са метлама и псећим главама, газе правду, мету, не издају, него руску част, уједају, не непријетеље, него вјерне слуге царева, и њима нема нигдје казне, ни строгости.

— А што ви пристадоште на такви уговор? примјети Сребрни“.

— „Ко ће се цару противити. А да он опет отпутује, шта би нам народ казао?“

— Да, тако је, — рече Сребрни премишљајући — без цара се не може. Него зашто сад шутите? Што не кажете, да не ћете опричнине?“

— Ја не шутим, па за то и јесам у немилости и немам приступа у двор. Па ко га сад и има? Погледај ко су његови љубимци? Отац и син Басманови, не зна се који је подлији; Маљута Скуратов, први целат и звијер у облику људском; Васка Грјазној, Борис Годунов — ови би пошљедни продао и оца и мајку, па још и дјецу, само да се дочепа што вишег чина. И још многи, не вриједи их ни бројати — све је то нижа класа. Једини између њих, што је знатна рода, а то је кнез Атанасије Вјаземски. Па и он је како је Бог дао“.

Морозов одмахну руком и занесе се у мисли. Замисли се и Сребрни. Он мишљаше о чудној промјени царевој, тако да бјеше и заборавио, за тренутак, о одношајима, у које га је судбина метнула према Морозову.

Међутим слуге донесоше ручак. Морозов је све вријеме нудио кнеза да једе. Затим наточи чашу малвасије и диже је у вис:

— За здравље нашег великог господара, цара Ивана Васиљевића!

— Опамети га Боже! Отвори му очи — рече Сребрни искапивши чашу.

Јелена није никако излазила. Још је много Морозов причао о цару, и распитивао Сребрног о Литви. Сребрни се бјеше упустио у разговор, па живо исприча свој сукоб са опричницима у селу Међедовки, свађу на улици, и сусрет са блаженим, само не спомену његове загонетне ријечи.

Морозов пажљиво слушаше.

— Сад си у врло опасном стању, а што су опричници грабили народ и не чудим се, тим више, што је то моје село. А и блаженог познајем. То је заиста Божји човјек. Није он самог тебе по имену зовнуо, него сваког непознатог, и свакога он кроз види. Њега се и цар боји, ко-

лико је пута он цара у очи корио. Камо среће, да је више таквих људи, онда не би било опричника. А кад мислиш ићи цару, кнеже?

— Сјутра рано

— Пођи вечерас, јер је цар са љубимцима у Александровој Слободи.

— Е, онда збогом, бојарине, морам хитати и себе опремити.

— Не иди, кнеже, не ћеш жив изнијети главе. Ја сам теби добар пријатељ и желим ти добра, не иди, молим те. Остани у мојој кући, па ако те истраживали буду ради оне свађе с опричницима, ја ћу те знати чувати.

— Ја ћу ићи, па шта ми буде суђено, У свеме је воља Божја. Хвала на дочеку — рече Сребрни устајући — хвала на пријатељству, (овдје се Сребрни и нехотице збуни.) Ја ћу ићи, збогом и опрости, Дружина Андријевићу!

— Нек те прати Божји благослов, и да се из Слободе здрав и читав повратиш, па да те и онда од свега срца и душе загрлим као и сада.

Ту се растадоше. Бјеше већ мрак. Пролазећи кроз башту Сребрни угледа неку бијелу прилику. Срце му закуца: Јелена му приђе:

— Кнеже — шапталаше она — све сам чула, ти идеш у Александрову Слободу, ти идеш на смрт.

— Нека у свеме буде Божја воља, Јелена Димитријевна. Несретан је овај мој повратак, ти ниси моја, него туђа, па нека буде и то...

... Боже! Они ће те мучити. Зар ти је живот додијао?

— Нека га враг носи, рече Сребрни и махну руком.

— Пресвета Богородице! Кад себе не жалиш пожали барем мене, сјети се, како си ме волио?

Мјесец изиђе иза облака, па обасја чудноватом свјетлошћу лијепо лице Јеленино, бисерни кокошник, ћердан и оне дивне, пуне суза, очи. Она бјеше овај минут заборавила на мужа, и на сваку опрезност са те стране. Сребрни прочита у њеним очима такву љубав, такву тугу, да се мало поколеба... Срећа му је за вазда изгубљена. Јелена припада другоме, али љуби само њега... Зашто он да не остане?... Та сам га је Морозов устављао?...

Тако мишљаше кнез, али поштење, које за часак бјеше заспало, опет се пробуди.

— Не — тргну се он — нека сам проклет, ако и мишљу увриједим честитог Морозова. Непоштењак вара пријатеља, а страшљивац бјежи од смрти. Ја морам ићи, Јелена, — рече он одлучно — умири се, збогом!

Ове ријечи бјеху нож Јеленином срцу. Она стаде у очајању кршити руке: „Куку мени несретној, за ме више нема станка на свијету. Убићу се, отроваћу се, а преживити те не ћу. Ја те љубим више него живот, више него саму себе, ја само тебе љубим и више никога љубити не могу!“

Срце се Сребрnome стеже. Он је стаде тјешити, али она плакаше још више. Могло је ко чути, па казати бојарину, Сребрни је све до добро знао, зато похита.

— Збогом Јелена — рече он — збогом душо, благо моје! Утари сузе, Бог је милостив, опет ћемо се видјети!...

Вјетар дуваше, а мјесец зађе за облак. Сребрни се још једном окрену на Јелену, кад иза ње у дубини баште угледа мрачан човјечији облик. Можда се причинило кнезу, можда је слуга пролазио баштом, а можда је то био и сам главом Дружина Андријевић Морозов!

ДАНТЕОВ ЖИВОТ

од Емила Жебарта

Италија је била при крају 13-ог века најцивилизованија европска земља. Вароши у Ломбардији и Тоскани беху одавна под феудалном организацијом и образоваху толико завидљивих република са својим слободама, где је владало грађанство и где интереси појединаца беху строго потчињени општем интересу општине. Трговина и индустрија била је код њих у великој почаст. Флоте Венеције, Пизе, Генуе, Амалфине, носиле су на запад робу и скупочене земаљске производе источне. Рим је био религиозна престоница светска. Јавне школе свуда су цветале. Право, медицина, математичке науке и филозофија предаване су сјајно у Падови, Болоњи, Напуљу, Салерну и Пизи. Вештина и лепа књижевност беху препорођене. Свака варош хтела је да има: катедралу, малу цркву за покрштавање, општинску кулу и палату. Појавише се прве сликарске школе; италијански језик био је већ доста правилан и гибак, да су се већ и први песници могли њиме послужити.

Између свију ових вароши, изгледаше да је Флоренција била најбогатија, најдуховитија и најживља.

Извори њеног богаства биле су: банка и израде вуне и свиле. Менаџи су правили позајмице свима италијанским варошима, папи и свима европским владоцима. У њеним радионицама непрерађена вуна, која је се доносила из Инглеске и Нидерландске, и свила донета из Азије

Хине и Тибета среством каравана, прерађивана је у чоху, кадиву и дивне штофове.

Флоренција је после Рима имала највише и најљепших цркава на целом полуострву. Њено је становништво било страсно заузето за вештачка дела; оно је уз литију и глас труба пренело Симавијеву нову Мадону из сликарске радионице, да се и данас може видети. У Флоренцији се говорило најбоље италијански, обичаји су били највише цењени а живот је био најелегантнији.

Но на жалост, ни у Италији па ни у Флоренцији није био мир осигуран. Општине, затворене у уске границе, ратовале су једна против друге непрестано. Флоренција је била најратоборнија у односу на њену индустрију и богатство. Заиста, требало је да она остане владарка трговачких путева на мору; Ломбардија и Рим чим обезбеде пролаз својих тканина и меница, да ратују непрестано против Пизе, Пистоје Сијене и Арца.

У свима општинама, различни редови племства, грађанства и народа без престанка су се борили за надмоћност у јавним већима и заузимању судова.

У Флоренцији грађанство је било подељено на виши и нижи сталез т. ј. на високо и средње грађанство, и кад се видело, да су се ове две групе сложиле међу собом, прост народ и старо феудално племство, гледали су да заједнички нападну на суверенитет грађана.

Из рата против суседних република изашао би тако грађански рат.

Италијанске вароши увек узнемираване због своје самосталности радо су се стављале под папину заштиту или под заштиту немачког цара, који су већ од 200 година водили један против другога борбу духовне власти против световне. Вароши, које су биле одане папској столици, биле су гвелфске, а оне, које су сматране као клијенти светог царства, биле су жибелинске.

Но и само пријатељство царево или папино било је често нов узрок бунама и ратовима. Вароши су учествовале у вековном рату својих заштитника и тако су створиле две партије: Жибелина и Гвелфа. Оне су утврђивале савез свију општина из целе провинције само за то, да би се боље бориле против општина друге, противничке провинције. У варошима, а нарочито у Флоренцији, делили су се вође на Гвелфе и Жибелине. Племићи су у опште били Жибелини а грађани — Гвелфи. Флоренција је најчешће била уз папску партију, а Пиза и Болоња биле су верне царској партији. Кад би цар какав сишао с Алпа у Италију, сво би се полуострво бунило и дизало на оружје, варошке палате претварале су се у тврђаве, а улице и пијаци у — бојно поље.

Побеђени би постали изгнаници, куће су им паљене, имање конфисковано, и морали би ићи са својом децом и женама у каквоу другу општину очекујући час неутољиве освете.

Песник Данте Алигијери, који је био жртва ових мутних времена, описао је Италију као „гостионичарку туге, брод без крманоша у великој бури.“

* *

Данте се родио у Флоренцији месеца маја 1265. Отац његов био је правозналац и припадао је гвелфској

партији, чије главне вође беху тада у прогонству и вратише се тек 1267. Био је одлично васпитан и учитељ му беше Брунето Латини, један од највећих зналаца тога времена, који је писао на италијанском и француском језику. Данте је учио све вештине, за тим: теологију, римско право, реторику, геометрију, астрономију, моралну философију и поезију.

Знао је све латинске песнике а нарочито је волео Виргилија. Од своје ране младости дружио је се са најчувенијим песницима из Флоренције и Тоскане и то са Гидом Кавалкантијем, Џином да Пистоја и Лапом Ђијанијем. Као и сви његови савременици учио је руковати оружјем, и 30. јуна 1289. г., учествовао је у крвавој бици код Кампалдина, коју су водили флорентински Гвелфи против Жибелина, које је предводио владика д' Арезо Гвиљемо де ли Уберти. Данте се врати у Флоренцију месеца септембра и продужи своје студије.

Године 1292. ожени се са Гемом Донати, с којом је изродио седам синова. Од 1295. године његово се име помиње већ у одлукам политичких већа флоретинске општине. Он је био у листи лекара и дрогериста, не за то што му је то био занат, већ за то што је прво морао бити у каквом друштву, па тек да има учешћа у јавним пословима државним. За то време он је, у име државе, извршио 14 посланстава у Сијени, Перузи, Венецији, Напољу, на двору француском и код папе.

1300. год. би изабран на два месеца за управника т. ј. за члана извршне власти у Флоренцији.

„Варош никада није била срећнија, пише један писац тога доба, она никад није имала толико становника, нити је била богатија и

славнија но тада“. Али се приватне мржње већ појавише и пореметише спокојство општине. Две моћне и противничке породице, Донати и Серши поделише своје суграђане у партију Белих и Црних, који беху тако исто жељни рата као Гвелфи и Жибелини. Политичке вође у Флоренцији, охрабрене папом Бонифацијем VIII., протераше главне представнике и једне и друге партије, и по Дантеовом савету утврдише варош. Између Белих изгнаника беше и један од најбољих пријатеља песникових — Калваканти. Овај бејаше болестан и благодарећи Дантеу доби дозволу да се врати у Флоренцију. Црни беху срећни враћајући се из прогонства, али, ражљубени овом милошћу, тражаху средства да се освете самом Дантеу. Прилика им се указа наскоро. Године 1301., Карло од Валоа, брат краља француског Филипа Лепог, пређе Тоскану и упути се Риму, одатле на обе Сицилије, како би тамо утврдио своју власт, под коју подпадале и Арагонска кућа. Црни се договорише с њим, подстакосе га да уђе у Флоренцију као помирилац и убедише га да Бели, који су сичили на Гвелфе, нису ништа друго до Жибелини, дакле непријатељи цркве и француске куће.

Карло јави папи за ову оптужбу. Међутим управници вароши, узнемирени овим поступком и бојећи се да их Црни не подчине себи, послаше у Рим, при крају септембра 1301. г. Дантеа и три друга посланика, који одоше да умире папску столицу. Бонифације VIII., папа жестоког и бурног карактера прими Флорентинце и рече им: „За што сте тако тврдоглави? Клекните преда ме, ја вам истину кажем, да немам никакведруге намере до само ваш мир. Нека се двојица врате с мојим благословом

и нека учине да се моја воља слуша“. Данте оста у Риму са Убалдином Малавонтијем. У почетку месеца новембра, Карло Валојски уђе у Флоренцију. Из Сијене је послао једног посланика да однесе у варош обећање мира, загарантовано од папске власти али, вели Данте у свом *Чистишиту*, „он је носио Јудино копље, којим је пробо утробу Флоренције“.

Управници су видели одмах у брату краља Филипа свог непријатеља, те послаше нова упуства Дантеу како ће наговорити папу да им пошље као измириоца Кардинала Џентиља де Монтефиоре.

Црни, рачунајући да се треба пожурити, скочише на оружје и отпочеше грађански рат. Једна трећина Флоренције била је срушена огњем и мачем. Кад је Карло, који је становао с друге стране Арна упитао: „Какав је то пожар?“ — одговорили су му: „Није ништа, упалила се једна колеба“. За шест дана, док је трајало крвопролиће и уништавање Белих, измирилац се није журио. Црни на послетку посташе господари Флоренције и поставише нову управу, а изгнаше и конфисковаше имања оних својих противника, који су избегли ово крвопролиће. И Данте беше у броју изгнаника.

Јануара 27. 1302. г. црни Канте де Гвизијо, управник вароши, осуди га на 5000 ливара у форинтама да плати за три дана, после чега ће му се добра растурити или конфисковати у корист општине. Ако пак плати казну, мораше провести две године у изгнанству ван Тоскане.

Тада беше оглашен за неспособног и недостојног за навек да врши икакав државни налог.

Данте, који тада беше у Риму, не могаше се задовољити прво пресудом судском и није платио казну.

Осуда му је била одмах повећана, прогонство је постало вечито и несрећник је био осуђен да буде спаљен, ако икада ступи на републиканску земљу.

Данте поче скитнички живот, чију беду изражава у ова своја два стиха: „Како ли је тек тежак туђ хлеб, а како ли је тек тешко пењати се и силазити низ страначке степенице“.

Првих година изгледа да се није одрекао своје странке и ако му је странка била поражена и срећа пропала; он је следовао судбини и предузећима Белих побеђеника. Учествовао је у њиховим тајним скуповима, и бавио се њима поглавито у Арцу до краја 1304. год., и ту се удружи са Жибелинима, који беху протерани из Флоренције као и Бели-Гвелфи и понудише му свој савез; он постаде пријатељем вође ове велике партије, по имену Угуђиона де ла Фарцуола.

Бонифације VIII. умре у октобру 1303., после увреде, коју му је нанео посланик Филипа Лепог, Ногаре у Анањи. Његов последник Беноа XI. покуша да поврати мир у Флоренцији, али кардинал, кога он беше послао као помириоца у ову варош, не доби никакове уступке од Црних и остави Флорентинце забранив им богослужење.

Прогнаници, огорчени решише се да се силом оружја врате у своју отаџбину. Говорило се да је и Данте учествовао у више њихових ратних похода на суседне пределе Флоренције. Уморен овим напорима он се врати у Болоњу 1305. г. Али универзитетски зналац ове вароши, не даде му за дуго време сигурна уточишта, јер Болоњци заиста похваташе флорентинске изгнанике у Мариту 1306. г. У исто време Бели

беху потучени под зидинама Флоренције а Беноа XI. умре у Перузи. Кардиналска скупштина изабра за Француског папу Бертранда де Гота, архијепскопа из Бордоа. Папска столица би пренета из Рима у Авињон, где остаде до последње трећине XVI. века. То беше за Дантеа нова жалост. Папско достојанство изгледаше да напушта Италију у крвавом немиру грађанских ратова. Партија Гвелфа, којој она беше до тада најјачи стуб, беше напуштена и издана.

Песник је био увек строг према папској столици у Авињону и просипао је на њу највећу грдњу. Не надајући се више ничему од папског достојанства, пређе на страну Жибелина т. ј. на страну светог царства римско-германског. До тада беше већ написао прве песме *Божанске комедије*. Он их даде једном настојнику калуђерском, брату Иларијевом, који учини те оне дођоше у руке Угуђиону де ла Фарцуоли, коме беху и посвећене.

Године 1309. оде у Париз преко брдовитих предела Генуе и Прованса.

Париз беше тада на гласу са знања својих доктора и сјајног свог универзитета. Философија и теологија предаване су већ два века у школама Св. Женевијеве и улице де Фуар. Предање је хтело, да Данте узме учешћа у дугим и вештачким дискусијама учитеља и ученика. Он је могао пажљиво прегледати све детаље наше старе престонице. Он је описао поетски изглед гробова у равници Арловој, ишао је за радovima сликара. Сlike у минијатури које украшавају књиге, службенике — лишће и цвеће, које надмашаваху својом лопотом и живошћу и најодличније италијанске вештаке.

У ово време Хенрих, гроф луксенбуршки би изабран за цара не-

мачког и ако му је у том избору конкурисао француски краљ Филип Лепи. 1310. г. месеца септембра пређе преко Швајцарских Алпа у Пијемонт и у Милану се крунише „гвозденим круном“ и прогласи се за римског краља. Дантеу изгледаше да ће се остварити његове наде. Мислио је да је сам Бог послао миротворца и ослободиоца у Италију.

Данте оде 1310. г. на полуострво и написа писма првацима и италијанском народу, храбрећи их да не клону но да приме избор њемачког Цезара и да се измире под његовим скиптром.

Он је написао *Поступак монархије*, где је обухватио нарочито теорију, о којој најодважнији Жибелини не смедоше се изразити. Овде је изнета догма препорођења за неограниченог цара или посланика Божјег у титули папској, чија моћ није требала никада и никаквог посвећења за папску столицу. У Милану, песник је пао на колена пред Хенриха VII. за тим је отишао у центар Италије да покрене ревност партизана за ауторитет царски.

Али Италијани су се бунили против саме идеје: да се покоре цару. Флорентинци удруже се са краљем од Напуља Робертом, сином Карла Валојског.

Данте написа својим суграђанима ново писмо са оваким почетком:

„Данте Алигијери, Флорентинац и невини изгнаник, флорентинцима најзликочачкијим, који су у вароши“. Ово писмо учини да се ојача отпор варошких Гвелфа у Тоскани. Саме вароши из ове провинције, које су дуго времена биле одане као: Мантуа, Падова, Бресчија и Кремона побуне се и дигну устанак те збаци царски јарам. Хенрих VII. узбуђен, узтезаше се да узме у томе удела.

Данте му написа писмо 16. априла 1311. г. да би га подстакао те да силом узме Флоренцију „лукаву лисицу, незахвалну змију и болесну овцу, која квари цело стадо.“ Хенрих VII. усвоји други начин. На путу од Генуе до Пизе врати се у Рим, где 29. јуна 1312. г. узе царску круну. За тим се врати натраг и преко Обрије и вароши Кортоне и Арца упути се ка Флоренцији. После неколико чарки против републиканских трупа, стигне у престоницу партије Гвелфа, под чијим зидинама оста утаборен више од месец дана, не смијући отпочети борбу и дајући времена Флорентинцима да се утврде. Пошто не успе, он се повуче наједанпут у правцу Пизе, где пробави пуну годину.

На лето 1313. г. поново се придружи покрету да заузме краљевину Напуљску. Близу Сијене ухвати га грозница и умре 24. августа. Гробница му је још и данас у Кампо Санто до Пизе, јединој вароши, која је истински била одана царевини. Његове присталице мисле да је био отрован.

Ова смрт беше за Дантеа велики удар. Хенрих VII. као и Алберт I. његов предходник беху преварени надом Истока, који беше жељан реда и мира. „О Алберте Германче, узвикује песник у своме *Чистилишту*, ти си учинио те је Италија постала и дивља и неукроћена. Дођи да видиш твој Рим, који плаче лишен и усамљен, како и дан и ноћ говори: „Мој Цезаре за што ниси ти са мном? Дођи да видиш твој народ како те воли и ако ти немаш сажалења прама њему, и колики стид покрива твоје име!“ Он продужи своје изгнаничко путовање преко полуострова. Једно вече у овој епоси, настав се у једном густом Апенинском кланцу закуца на врата

једног манастира. Калуђер који му отвори врата измицаше се испред њега и запита га шта тражи. — „Мира“ — рече Данте.

Године 1314. први папа авињонски умре и кардиналска скупштина саста

се у Карпентрасу да му избере за-меника. Кардинали беху у већини и хтедоше да изберу још једног папу француског. Данте им писаше и замоли их да изберу Италијанца, јер ће он повратити папску столицу у Рим.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

Становници Ватикана и Папин Двор ИЗ КЊИГЕ ХЕКТОРА ФРАНКА „AUS VATICAN“.

ПРЕВЕДЕНО С ПИШЧЕВИМ ОДОБРЕЊЕМ.
(Свршетак)

При великим црквеним свечаностима Папа улази у цркву на престоној столици, коју носе осам носилаца. О рамену му је веспер — огртач (piviale) извезен, у свем могућном сјају, златом и разним драгим камењем, а на глави му је трострука златна круна (triregno), украшена најдрагоценијим драгим камењем. У левој руци му је златна владичанска палица (pastorale); а десна му је слободна, да може благосиљати. С десна и лева поред престоне столице прате га по два прелата, а сваки од њих носи по једну велику махалицу од белог нојевог перја (fiabelli) При уласку у цркву, и при изласку из ње, Папу прати сав његов двор. Напред иду три телесне гарде и папска жандармерија, за њима иду певачи Сикстинске Капеле, који поје Палестринин мотет „Tu es Petrus“, и Скарлавијево „Ecce sacerdos magnus“; после ових наступају ниже шарже, прелатура, највиши световни достојанственици, а непосредно пред Папом иду кардинали порангу и старешинству, и то прво кардинали-ђакони, па онда кардинали свештеници, кардинали владике и дворски кардинали. Пред Папом се увек носидугачак и танак сребрени крст. Кад дође у црквени кор иза олтара, који је ода свуда слободан, Папа силази са престоне столице, скину му веспер-огртач и троструку круну, и он клекне на последњи олтарски степен, да сврши тиху молитву. Пошто је то учинио, он иде свом престолу. Ако Папа чита литургију, онда му ту

врховни церемонијар уз припомоћ многих помоћника, обуче кошуљу, столу, манипел, опашу га појасом, навуку му беле чарапе, беле ципеле и рукавице и метну му на главу просту владичанску капу од беле свиле (infula). Тијару не носи Папа за време службе божје, већ само за време свечаног хода и дељења апостолског благослова. Седећи на престолу он прима поклоњења (obbedienza) високог свештенства из пратње, које му на коленима, целива руку и ногу. Папа чита службу или седећи на престолу, или стојећи пред њим; само ради „обретења“ освећења хлеба и вина и подизања хостије и путира, — Папа силази с престола и иде олтару. За време тога освећења у кубету Петрове цркве свира се један свечано леп музички комад на сребрним инструментима, чији дивни звук, при одличној акустици кубета, прави несравњен утисак. После службе Папи скину одело за литургију, огрну га опет веспер-огртачем и метну му на главу тијару, и пошто га на престоној столици однесу олтару, он, стојећи, дели *urbi et orbi* апостолски благослов с речима: *Benedictio patris omnipotentis et filii et spiritus sancti descendat super vos et maneat semper*. За време папске световне власти, дељење апостолског благослова било је праћено пуцњавом из топова на Енгелсбургу.

Овај церемонијел постоји већ столетњима и врши се увек с најбрижљивијом

тачношћу тако, да се ни под каквим околностима не допушта ни најмање одмицање од правила. Француски католички мисионар Ик, који је, као такав, дуго време живео у Монголији и долазио у Ласу, седиште Далај-Ламе, у Тибету, описује с великом објективношћу церемоније будистанског папе, које је видео тамо, и, на своје највеће изненађење, налази да су те церемоније скроз сличне овима римокатоличког папе. Оно што је видео, личило му је на ђаволско привиђење. То Иково дело — које је у педесетим годинама у скраћеном немачком преводу изашло у Лајпцигу у издању К. Лорка — денунцирале су језуите, и оно је дошло у Индекс. Као добар католички свештеник Ик је, по заповести, опорекано то дело, али се тиме није могло одувати што је он видео и описао, и ако се не ће моћи утврдити, како је постала и развила се та сличност или истоветност церемонија. Ик се задовољава да исприча оно, што је видео, а није покушавао да истумачи и објасни чудновате церемоније, као што је то покушао Емил Бирнуф у погледу католичких церемонија о Вел. Недељи. Нема сумње да многе симболичности католичке литургије и црквеног церемонијала нису више разумљиве и да су много старијег порекла од Хришћанства.

На завршетку још реч две о приватним аудијенцијама код Папе. Пије IX. радо је диванио, те је и радо давао аудијенције, Лео XIII. много ради и за аудијенције има мало времена. Али на основу препоруке владике своје епископије, посланика своје земље код Св. Столице, или

каквог високог римског прелата, није, ипак, тешко добити аудијенцију преко папског врховног дворског маршала. С његовом картом пролази се у Ватикану читав низ дворана где, по рангу, чувају стражу прво папски жандарми, па онда *guardia palatina, svizzera* и *nobile*; онога што је аудијенцију добио или је на њу позват, примају, напослетку, световни и духовни тајни коморници, и уводе га у предсобље, где се скупљају и остали који ће на аудијенцију, и одакле их дежурни тајни коморници по једнога одводе Папи, који прима како кад, или у престоној дворани, или у његовој соби за рад.

Према правилима ватиканске дворске етикете пред Папу се излази у фраку с белом краватом, без шешира и рукавица, што се оставља у предсобљу, те да не смета при клечању приликом целивања руке и ноге. Даме излазе пред папу у црној хаљини, с велом од црних чипака и без рукавица. Папа прима стојећи у престоној дворани само владаре; све остале, без разлике ранга, прима увек седећи, и пошто му целива ногу позива их да устану, а, у извесним случајевима, и да седну. Кад се аудијенција сврши, он пружи руку да му се целива, и дотичнога, који клечи благослови. При повратку с аудијенције примљеном честитају, редом, дворани на најцеремонезнији начин указану му част, а сутра дан посети га изасланик папске послуге, који долази да прими за њу уобичајену напојницу (*manџја*).

Берлин.

Harry.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Мали приповједач. Збирка прича за дјецу. Из енглеских писаца превео *Никола Т. Ђурић*, учитељ. У Пожеги 1896. Тиском Лавослава Клајна. Мала 8^о, стр. 101. Цена?

Доиста су ми мало чудни! Пошљемо децу у школу, па одмах мислимо: учинисмо све што смо дужни чинити за оне, који ће нас данас сутра, као јавни посленици, одменити у животу.

Други, напреднији и срећнији од нас људи не чине тако. И они врло цене школу и много од ње ишчекују; али знају да је пуно и потребних и користних ствари које омладина мора научити ван школе, па настоје олакшати јој у овоме, пружајући јој удесну и одабрану лектуру. У њих данас има читава књижевност, намењена омладини. У нас, на жалост, тек с времена на време да се који сети омладине, те је код нас и тако ретка књига омладини намењена.

Ова, којој је исписан горе натпис, једна је од тих у нас ретких књига. Вредни учитељ Ђурић пресадио је из енглеске књижевности дванаест прича, и то наменио српској деци.

Као што већ поменух, у овој их је књижици дванаест: различитих писаца разне садржине, с разноликом наменом. На првом је месту *Чаробни сунцобран*, бајка о сунцобрану који има чудотворну моћ, да својим господарима, Миши и његовој браћи, чини све што захеле чим га разапну; хтела се истаћи нарочито доброта малог Мише, који никад не расклапа сунцобран себе ради, већ само онда, кад је требало задовољити коју жељу браће му и ако су браћа према њему доста непажљива. Бајка је са приличном тенденцијом али незгодним завршетком. На другоме је месту лепа и за децу врло удесна прича *Гушчари*: Јова и Стана, сироти гушчари, спасавају лакомислену Мицу, ћер богатога грофа, па после, врло скромни, ни захвалности не примају сматрајући да им нико није ни дужан захвалности, јер су они чинили само што су били дужни чинити. *Излет на горе* опет је удесна за децу прича: мали Лаза не слуша старије, већ иде у брда да бере цвеће; тамо залута; пропао би од зиме, али му се јавља пас спасилац; Лаза га тура од себе, мислећи да је вук али пас се опет враћа и загрева Лазу, докле на њих не наиђу људи и спасу их. Четврта је прича, мало развучена, али о пет

угодна за децу *Зрндављево гнијездо*, у којој се прича о реткој присебности и пожртвовању мале Мике, која зауставља брзи воз, кад му прети велика погибао, и тако спасава толике путнике страшне смрти. *Сљика Јанкова*, која је после овога, више је бајка, доста нејасна за децу: Јанко има необичну слику; њу виде само ваљани људи, а другима се она чини или огледало или обична даска; Јанку слику узимљу, он тужи за њом и напослетку је повраћа. *Колочар* је басна, у којој се кори сувишна радозналост. *Вјештица палача* бајка али са лепом тенденцијом: Јула, сирота служавка, није задовољна својом судбом, жуди за сјајем; па скоро напушта службу, иде у вештичју палату где је пуно сјаја, али она баш тамо није задовољна, тужи за пређашњим животом, поново се враћа у службу; и каје се што је била лакомислена, те жудила за сјајем. *Стојанка бере цвијеће* и за одрасле лепа је прича: Стојанка трчећи за лептиром залута; њу избавља Милојка, чији су родитељи у завади са Стојанкиним родитељима и овај догађај мири завађене породице. *Але на брду* лепа је идила: Але сиромаш козар, непрестано снови о лепим сликама, којима би друге усрећио; непрестано огледа, не би ли у дрвету израдио какву лепу слику, али то никако да му пође за руком и он умире с ножем у руци, па опет је бар кога срећним учинио: сирото девојче долази на његов гроб и не знајући за то, ту јој се причини да види лице своје миле мајке, и срећно је. *Краљевна Косара* је најлепша прича у свој књижици; сам мотив ове приче није нов, али је лепо обрађен: Краљ Радован врло је сетан, јер сумња у праву оданост својих поданика; његова шестогодишња кћи Гордана жели показати своме оцу како има бар једнога одана поданика, њу, па сече своју свиону косицу и нуди је своме оцу да је прода и њоме се помогне. У овај мах њу зароби суседни краљ, такмац и душманин краља

Радована али племениту Гордану ослобађају. Њена превелика љубав своме оцу тако је утицала на поданике њена оца, да су они сад били врло одани своме краљу, потукли војску суседнога краља, и ослободили малу Гордану. На последњем месту опет две бајке. Прва је *Пагулак и див*, и морал је у овој бајци да треба бити задовољан удесом својим. У другој, *Уништомљен дивлак*, износи се, како је девојка упитомила дивљака Суљу.

Већ из овога краткога прегледа види се, како су у овој књижици и басне, и бајке, и причеце саморалном тенденцијом. Све је то једно уз друго, без икаква плана, те и чини да сва књижица не одговара како ваља сврси којој је намењена. Незгодно је у исти мах причати деци о вилењацима, износити у басни радознала Кужика и његов разговор с појединим животињама, и говорити о ваљаној Гордани. Деца треба да разликују причу од бајке и басне. И бајке су за децу, и басне су угодне као дечја лектира, али не ваља, мешати једно с другим; другчије треба да схвате бајку, другчије басну, а другчије причу из живота. Мени се чини, да би најудесније било, да су у овој књижици само причеце из живота; књига би била за половину мања, али би била удеснија за децу. Бајке су могле доћи у другу књижицу, са потребним објашњењима. Кад се већ није хтело, да се оне издвајају, онда је требало поређати бајку за бајком, а то са потребним објашњењима, као што је ту скоро Професорско Друштво врло лепо приредило народне бајке. *Чаробни сунцобран*, *Слика Јанкова* и *Уништомљени дивлак* као да су могле са свим изостати из ове књижице.

У књигама, намењеним деци, ваља нарочито пажњу обратити језику. У овој књижици није тако рађено. Језик није како ваља, нарочито је много провинцијализама. На свакој је страни речи и израза, које мало могу деца разумети, све се ово, са мало пажње могло избећи.

И на техничку израду издања за децу ваља обратити велику пажњу. С те стране не може се овој књижици никакав приговор учинити. Издање је такво да издавач заслужује хвалу.

Не могу — а да не умолим брат, Ђурића, да моје речи о његовој књизи не разуме криво. Што о књизи рекох, а на овоме месту, не рекох што ми се његов посао не свиди, већ тога ради, што желим, да ме што прије обрадује новим радом ове врсте, којему неће бити замерке. На дечјој књижевности у нас је мало радника. Ђурић располаже и вољом и спремом, те може много користити — пријатељи наше омладине нека га у овоме помогну и настану, да и овај нови *Приповедач* не лежи на гомили, већ дође у руке онима, којима је и намењен.

Враће

Ж. О. Дачић.

Путне успомене, од Д-ра Мих. Полита-Десанчића. Нови Сад. Издање књижаре Браће Поповића 1896. Цијена 80 новч. — Изузимајући једне новеле, Полит-Десанчић писао је до сад само о политици. У навечерју свога живота штампао је у свом политичком органу низ подлистака о разним излетима по Европи, односно у главне европске вароши. Он је путовао железницом и паробродом, с тачном, на сате одређеном, маршрутом — као што не путује нико ко о томе мисли писати — и оно што се може, у лету, да види кроз прозоре железничког купеа, или с крова пароброда — и то кад није бура — а да се после краћег или дужег низа година, негде и после просеченог човечијег века, — одржи у памћењу, — то је врло рђавим српским језиком и једним ретким безстилијем записано у листове ових *Путних успомена*. Не задржавајући се нигде ни колико је најпотребније, Полит није могао да види много ни од онога што је најглавније; прибележити није стигао ни колико има у Бодекерима старих, првих издања, а о форми, у којој ће виђено и осећено казати, није никако ни мислио. Ја жалим прво и друго и треће, али жалим и четврто — што су ови подлиски и изашли у засебној књизи. Ако ко од читалаца, не мислећи читати ову књигу, жели, ипак, да о њој добије какву приближнију и одређенију представу, тај нек узме стару Драгашевићеву „Географију“, и колико буде налазио литерарног задовољства у оним телеграфским описима страних земаља, толико ће имати користи и од ове Политове збирке фељтона, ако не још мање. Политови путописи, баш и поред његовог имена, иначе врло уважаваног, не могу се уврстити у озбиљну књижевност, јер немају ни јед-

ног услова за то. За то се њима не треба ни бавити опширније. Али две ствари, које, истина, немају никакве везе са овим списом као књижевним производом, ја истичем, јер их особито ценим. То су: пишчева искрена и велика љубав према свом зави-

чају, и неприкривена радост у породичном животу. Ја сам с неком врстом незадовољне туге довршио читање ове књиге, јер ми је она сувише речито говорила шта имамо и шта смо изгубили у Љуби Ненадовићу.

Н-у.

КЊИЖЕВНЕ БИЉЕШКЕ

Владика Герасим Петрановић. Биографске црте приликом двадесет петогодишњице владиковања му. Написао Томо Крстов Поповић. Прештампано из „Б. Виле“, Сарајево. Штампариа Спиндлера и Лешнера 1897. стр. 24.

Препоручујемо топло ову књижицу свакоме Србину, који је није прочитао, а који жели да се упозна са великим патриотским дјелима овог узорног српског свештеника; а нарочито је препоручујемо нашим читаоцима у овим крајевима, да виде огледало узајамне оданости између народа и његовог црквеног старешине и обратно, — јер живот владике которског, то је оличен рад за вјеру и народ, оличена љубав своје српском роду, кроз све године његовог родољубивог архипастирског рада.

Последице лакомислености. Приповијетка за младеж, превео Милан И. Милутиновић. Цијена 25. новч. У Великој Кикинди. Парна штамп. Јована Радака. 1896.

Мали Свет, лист за дјецу, који је од нове године почео излазити у Земуну, престао је са својим другим бројем да излази, због слабог одзива претплатника.

Уображени болесник, чувена класична комедија од Молијера, преведена је по други пут на српски. Превео је познати наш књижевник, Б. Поповић, проф. Велике Школе и уступио биоградском позоришту, гдје се ових дана представљала. — У оскудици пријевода овако класичних дјела, радује нас од срца свака новина; а вјерујући у вриједност и љепоту овога пријевода, било би нам мило, кад бисмо могли јавити да се та класична комедија отштампава, како би и ширем кругу била приступачна.

Балканска царица, чувена драма витешког кнеза Црне Горе, Николе I. Петровића Његуша, преведена је на талијански језик, а преводилац је P. Valle, цуковник и његов син Humbert, те ће се први пут приказати у Фијоренцији.

И тако ова појетична драма стиче све већег гласа у књижевном свијету интелегентних европских народа, те поред руског и њемачког пријевода, јавља се ето и на језику Дантеа, Петрарке, Леонардија и Кардуџија.

Питање о обновљењу српске Пећке Патријаршије и Охридске Архиепископије, пред српском Народном Скупштином и на митингу Македонаца и

Старосрбијанаца. (По стенографским биљешкама). Биоград. Издање „Ускоково“.

Историјско право српске цркве у Македонији и Старој Србији, које је било парализано обијешћу Грка и Бугара, постало је данас важно политичко питање, које је изазвало интервенцију не само Срба, којих се то питање у првом реду дотиче, него и интервенцију страних држава. Ово је питање добило своју интензивност нарочито од познатих догађаја у Скопљу, те су у Биограду приређени били митинзи, гдје су Македонци и Старосрбијанци о судбини своје цркве водили јавну ријеч, а и сама србијанска влада у својој Скупштини. — Ове стенографске биљешке,*) имају великог интереса за сваког српског патриоту.

Приповијетке Милке Алексић-Гргурове, изишле су из штампе. Има их свега двије: *Вера и Ђердан од бисера*.

Ратници, приповијетка Ђуре Јакшића, преведена је у листу *Narodnie Noviny*, на словачки језик под именом *Vojaci*.

Напредак, народни лист за опште и привредне интересе, почео је да излази у Вел. Кикинди под уредништвом *Емила Пајдака*, сваке недјеље на читавом табаку и стоји 4 фор. годишње. Доносиће чланке о трговини, привреди и занатлијству и извјештаје о свима свјетским новинама из тих струка.

Јован Дамаскин, извод из појеме грофа А. К. Толстоја, превео поп Лука Поповић парох Панчевачки. Прештампано из „Српског Сијона“ за 1896. Ср. Карловци 1896. 8^о стр. 29. Цијена 3 новч.

Чувена у руској литератури побожна појема грофа А. Толстоја, *Јован Дамаскин*, јавља се ето српском пријеводу. Да ли је достајало снаге г. преводноцу да преведе тај извод тако, да задржи сјајни појетични колорит ове пјесме, не знамо, јер ни ову књижицу не добисмо на приказ, и ако смо заинтересовани за сваки пријевод овако знаменит као што је то пријевод Толстојевог Дамаскина. Желили бисмо да српски читаоци, који нијесу вични руском језику, нађу у овом пријеводу макар приближну појетичну савршеност, каква је то у руском оригиналу.

*) које је отштампао „Ускок“.

Из школе у живот, од Амалије Бајиш, прерадила и за Српкиње удесила Даница Чакловићка, I. од књига за народ, 64. свеска, цијена 10 новч.

Господа сељаци. Под овим натписом изишла је приповијетка Тадије П. Костића, од 12 штампаних табака.

О њој ћемо други пут опширније проговорити.

„Der Herr der schwarzen Berge“ — зове се чланак, који је написао *Виктор фон Рајснер* и штампан у 7. бр. „Magazin für die Litteratur“. Задатак је овом чланку да њемачком образованом свијету представи однос апсолутистичког кнеза Црне Горе према свом народу. Да би то постигао, писац је лијепо превео ону чувену кнежеву бесједу, изговорену приликом двјестагодишње династичне прославе. Завршетак је овакав: „Из овога говора боље ћемо познати Господара Црне Горе но из стотине књига, и задивљени морамо признати, да је овај народни бесједник рођен за владара, који поред све апсолутистичности ни једнога тренутка не зоборавља благодарност, коју дугује свом народу“ — Писац обећава доцније публиковати опширнији састав о „Балканској Царици“.

Изишла је из штампе:

Годишњица Николе Чупића, књига XVI. са овим садржајем: 1. *Из својих успомена* (двје године у служби учитељској) од М. Ђ. Милићевића; 2. *Из Србијанке Симе Милутиновића* (Дивотник) са коментаром Драг. С. Милутиновића; 3. *Кроз Босну и Херцеговину и Боку Которску* (путне војно-географске и друге биљешке) од —; 4. *Пред Косовом* (биљешнице из доба 1875.-1878). од Зарије Р. Поповића; 5. *Ка историји града Врање и околине* од Јов. Х. Васиљевића. Цијена 2 динара.

Максим, шаљива игра М. Калића, коју је наградила „Матица Српска“ оцјењена је у „Бранковом Колу“ доста опширно. Оцјењивач је *Цензор* (Др. Ј. Илић) а оцјењује је прилично неповољно, држећи, да Матици није требало наградити ову књигу.

Хајдук Станко, историјски роман, написао Јанко Веселиновић. Издање Ђоке Анастасијевића. Београд 1896. Цијена 3 динара.

Ево нам одавна очекиваног највећег а зајамачно и најбољег дјела Веселиновићевог, кога су још од прије двије године огласили српски листови и који се дјелимично штампан у одломцима. Роман је из сеоског живота из доба рата за ослобођење, а опет је из живота његове дивне Мачве, те по свему интересантан за свакога Србина. Нека је за то топло препоручен *Хајдук Станко*, који би ваљао да се растури на све српске стране; а о његовој литерарној љепоти донијеће „Зора“ што прије опширну оцјену из мјеродавног цера.

Изашла је 6. свеска **Декамерона** у Ср. Карловцима са овим садржајем: *Златноока Марцела* (Anatole France), *Шта је управо љубав* (И. Н. Потапенко), *Растанак* (Иван Шчеглов), *Запад и Исток* (Н. А. Лухманов), *Лула* (Berezik Árpád), *Први кукавичлук* (Holger Drachmann), *Присилна миса* (P. K. Rosegger), *Пуцањ у магми* (J. P. Jacobsen).

Свеска ових дивних пријевода из свију свјетских литература, стоји 20 нч. Може се претплатити ко хоће и на више свезака уједаред, а новац се шаље Српској Манастирској Штампарији у Сријемске Карловце. — Препоручујемо *Декамерон* свакоме, како би се топло подупрло његово редовно издавање, корисно по српску књижевност.

РАЗНО

Бачинто Галина. Италијански писац комедија, умр'о је почетком фебруара ове године. Ми биљежимо овде смрт овога италијанског пјесника, и ако је он у нас непознат, а дјела му нису довољно позната ни у другим књижевностима. Али је Галина један од најдаровитијих, могло би се рећи народних пјесника у Италији, гдје он поодавно има глас и популарност старог Голдонија. Оно чиме се одликовао Голдони, било је својствено и Галину: хумор, оштар посматрачки дар, љубазна сатира и карактеристика кратка и оштра. Галина је писао све комедије у млетачком нарјечју. Почео је писати као младић од

17 год., када је редовно свирао у Росинијевом позоришту као виолинчелиста. Пошто су му двије комедије пропале, он видје једну од најбољих Голдонијевих комедија и то га охрабри и упути Голдонијевим правцем. Одушевљен тако он је за три дана написао комедију *Кућевни Рат* (Baruffe in famiglia), који је први пут представљан у Трсту, у Хармонија Позоришту. За овом комедијом, која се допала, дошле су многе друге, као: *Упронашћена породица*, *Челаџ на бунару*, *Старалајкин љубавник*, *Начињени људи*, *Први корак*, *Моја кћи*, *Очи срца*, „*Così va il mondo, bim-bamia*“, Та-

каз је свет, чедо моје“), „Serinissima“ итд. Вечито ведар и весео, неисцрпан шалом и досјетком, такав је био он сам, па таква су му и дјела. Живео је као права небрига, од данас до сутра, и ако је имао породицу. Заслуга му је главна, што је он оживео италијанску комедију. Како је он радио на дохват, и какве је природе, у опште, био, то доста добро карактеризира ова епизода из његовог живота. Пошљедњи свој комад (*La base de tutto*) писао је он у соби за спавање, где је сто за писање био оградио једном врстом заклона. У соби су се његова деца играла, певала и дерала. Његова жена чује ту ларму а зна да он пише, па уђе у собу: „Мир децо, оца неможе да пише кад ви толико вичете.“ У соби наста тишина. Деца су ћутала а Галина поста немиран иза његовог заклона. Писао је и брисао непрестано. На један мах скочи и повика: „Децо ко ће ту радити, кад сте се тако укипили!“

а. б.

Сликарска школа у Србији. Недавно основана је у Биограду под управом Кирила Кутлика сликарска школа. Како биоградски листови јављају под управом г. Кутлика школа веома напредује те су уведена и теоријске умјетности. Тако Јефта Стевановић, проф. Велике Школе, предаје геометрију и геометријско цртање; Светозар Зорић, проф. Велике Школе, историју умјетности, стил и орнаментику; Јосиф Ковачевић, проф. реалке, нацртну геометрију, перспективу и науку о засјену и др.; Милутин Живковић, доктор медицине пластичну анатомију. Сва гг. професори примили су се драговољно, из љубави према сликарској умјетности, предавања у Српској Сликарској Школи.

Ученика има 20 и 1 ученица, те чешће приређују изложбе својих радова, који показују одличну вољу и раденост у овој школи. Број ученика напредује, а напредује и школска библиотека и број учила, те се с пуним правом можемо надати, да ће биоградска Српска Сликарска Школа имати великог утјецаја на развитак ове дивне умјетности у српском народу.

Српска Пјевачка Друштва у Босни. У *Бриколи* је ових дана основано стално српско пјевачко друштво, које ће се звати „Вијенац“, у коме је окупљен сав вијенац родољубиве српске брчанске омладине, те је отпочело свој рад, од кога очекујемо доста успјеха, познавајући будну српску

свијест у Брчкој. — И у *Високом* је српска Омладина, заједно са својом Општином и њеним родољубивим предсједником, Дамјаном Плавшићем, покренула живо да оснује од пјевачког збора, који је до сад више лијепих забава приредио, стално пјевачко друштво, те су послали друштвена правила Високој Влади на одобрење. — Дично друштво „Слога“ у *Сарајеву*, држало је своју осму редовну главну скупшину на којој се видио и признао велики успјех одбора за вријеме његовог патриотског дјеловања. Осим тога свршен је и избор новог одбора, те је изабран за предсједника Ристо Ђ. Бесаревић, а за подпредсједника Ристо Х. Дамјановић; за тајника Стево Марковић, учитељ; за благајника Васо Савић-Бошков а за књижничара Стево Калуђерчић, учитељ. Одборници су: Прото Петар Ђенић, Стјепо Сршкић, Јово Дукић, Максим Прњатовић, Ристо Цековић и Петар Векић. Познавајући одличне Србе, који су изабрани у нов одбор „Слогин“, можемо се надати да ће патриоски и својски прихватити и продужити одушевљени српски рад пређашњег одбора. У то име — срећан почетак!

Прославу 30-годишњег књижевног рада Чика-Стеве В. Поповића, држало је 12. (24.) јануара о. г. »Коло Младих Срба« у Будимпешти. Програм је био богат и одабран а најважнија тачка бјеше говор г. Ивана Поповића, професора, о књижевном раду јубилара за ових 30 година. — Уредништво »Зоре« честита искрено знаменитом писцу у нашој дјечичкој и педагошкој и белетристичној књижевности Чика Стеви, срдечно признање младих Срба, желећи да нам још дуго и срећно поживи.

Српска краљевска Академија у Биограду, у сједници 6. фебр. изабрала је нове чланове: за редовног академика г. *Андру Николића*, министра просвјете, а за дописне: г. *Др. Светолика Радовановића*, држ. геолога; г. *Др. Мих. Петровића*, проф. математике у Вел. Школи; г. *Флоринског*; г. *Др. Т. Маретића* проф. университета у Загребу; г. *Д. Шишманова* проф. Велике Школе у Софији; г. *Др. Милана Решетара*, доцента на бечком универзитету. За секретаре појединих академија изабрани су г. г. *Ст. Бошковић*, *М. Валтровић*, *С. Лозанић* и *П. Ђорђевић*. За прегледаче рачуна изабрани су г. г. *Мишковић*, *Авакуловић*, и *Л. Ковачевић*.

„Бр. Коло“.

Српско пјевачко друштво „Слога“ у Сарајеву, изабрало је за почасне чланове наше *Срп. пјев. друштво Гусле у Мостару* и његовог предсједника.

Личне вијести. *Г. Света М. Јакишић*, књижевник и наш многуоужвени сурадник, члан српског посланства у Берлину, одликован је од талијанског краља орденом талијанске круне V. степена. Срећно! — *Г. Бранислав Нушић*, књижевник и српски конзулу Приштини, постављен је за српског конзула у Скопљу. — *Г. Драгомир Брзак*, познати књижевник славио је 22. о. м. 25-годишњицу свог књижевног рада и указног службовања.

Уредништво „Зоре“ честита му славу, желећи топло да прославимо и 50-годишњицу његовог књижевног рада.

Друштво Св. Мохора. Књижевност и културни живот наше блиске браће Словенаца корача сваким даном све даље унапријед. *Љубљански звон*, *Зора*, *Римски Католик*, (филозофско - теолошки часопис) *Дом и Свет* (диван илустровани љубљански лист), *Метовалец* (лист за пољопривреду), *Словенски Свет*, и т. д. показују најбоље да народна свијест словеначка рапидно напредује и ако је, на жалост крва и културног и политичког њиховог живота у рукама њиховог свештенства. Имена њихових данашњих књижевника позната су цијелом Славенству и мало је интелегентних Славена, којима није познато име М. Мурка, Ватрослава Облака, или пјесника Ашкерца и новелиста Ј. Стритара — и ако се ми Срби, који смо им са Хрватима најближи и по духу и језику, не можемо похвалити ни једним потпуним пријевом из словеначке књижевности — осим неколико ситнијих ствари, којих је међу другим и незнатнијим пријевима релативно најмање. Њихова књижевност међутим, тако је симпатична и тако опћа, нарочито за нас југославенску браћу, да је одиста штета што се ријетко ко лаћа да преводи са језика, који је и најлакши за тај посао. — У њиховој приповиједи осјећа се свјеж дах здравог живота једног непоковареног планинског народа, пуног идиличности. Нарочито сеоски живот подсећа живо на живот оног дијела српског народа, коме је сликар наш омиљени Веселиновић; а поезија и старија и млађа (којој је представник чувени С. Грегорчић и А. Ашкерц) одликује се живим полетом и свима својствима појетичне савршености.

Грегорчића држе странци за најбољег живог пјесника на славенском југу.

У борби за њихову културну и књижевну агитацију, највећма се истакнула њихова *Словенска Матица и Друштво Светог Мохора*, које по неколико згодних књига изда годишње и растурује у народ. Те књиге су разнолике по својој садржини, те међу њима видимо увијек највише оних, које су за шири круг читалаца, писане просто и популарно и удешене као праве „књиге за народ.“ Има их често и богословских, намијењених религиозном васпитању Словенаца, а има их са садржином прикладном за васпитање национално. Нарочито Друштво Св. Мохора труди се да што више и што разноврснијих дјела растури у народ, те нема скоро куће словеначке у којој не допиру издања овог друштва, и у љубљанској епархији долази на 19 људи по један члан друштва светог Мохора, те је прошлог љета имало 72.097 чланова, а до данас се је помножио број чланова још за 6285, те се очекује да ће скоро да нарасте број до 100.000. И недавно опет разаслало је 6 комада разних дјела и у великом броју растурило у народ и по члановима који тако сваке године добивају по шест комада књига, које би вриједиле иначе до 3.50 фор. а добивају их за 1 фор. редовне чланарине. — Морамо да се дивимо патриотском раду друштва Св. Мохора и да од срца жалимо, што ће српски народ још дуго чекати на једно тако родољубиво друштво.

Словеначко женскиње покренуло је у Трсту лист за женски свијет „Slovenka“ који ће бити као прилог заслужном онамошњем њиховом листу „Edinstvo“. Уређиваће га учитељица *Marica Naddišek*, која је под именом „Marica“ чувена као најбоља списатељица у словеначком народу. Ово је поменуто мимогред, као књижевна новост, коју су словеначки листови радосно прихватили.

Словеначки народ, чија је књижевност до Ј. Стритара (који је недавно славио своју 60-годишњицу) и његову „*Dunajskog Zvona*“, била у повојима, напредује очевидно, што нас Србе, њиховог одану југославенску браћу, од срца весели, сматрајући напредак њихове књижевности као пошљедицу напредног социјалног, привредног народног живота, а претечу њихове свијетле будућности.

Читуља

✦ ХУГО ДУБЕК

У голему читуљу раденика на српском књижевном, умјетничком и просвјетном пољу, немилостива смрт уписала је још једно свијетло име. *Хуго Дубек*, познати композитор великог броја омиљених српских пјесама, вишегодишњи капелник српског новосадског Народног Позоришта и хорова мостарског српског пјевачког друштва „Гусле“, умр'о је у Мостару ненадном смрћу 20. фебруара о. г., у 42. години свог трудбеничког живота.

Српска музичка умјетност изгубила је смрћу његовом раденика, који је са највећим успјехом и признањем радио на њој преко петнаест година и то у часовима, кад хтједе да развије сву снагу свог умјетничког дјелања. И за живота, покојни *Дубек* је својим дивним пјесмама продр'о дубоко у српски народ, а ријетко је који композитор прилагодио се толико својом музиком уху и осјећању српског народа као он. Његове пјесме највећма су се популарисале и мало је било српских забава, гдје није била пјевана која од његових пјесама; а осим тога, мелодије његове чисто су се понародиле и пјевају се данас и у најповученијим српским крајевима. Ко не зна ону дивну: *Весела је Србадија! Ој Ђурђев-дане! Ено Барјак! Дјевојка на студеницу, Пелба Ајша и т. д.!* — Живећи у српском народу, компоновао је равно 99 музичких разноврсних дјела, а пред саму смрт спремао се да наврши стотину. Међ тим дјелима су и неколике оперете: *Јабука* (од В. Миљковића), *Задужбина* (од Шапчанина), *Крајишкиња* (од П. Крстоношића) и т. д., а осим тога многе музике за више поз. комада и неке црквене пјесме. Да га ненадна смрт у свој мушкој снази његовог живота није покосила, његов геније обогатио би зајамачно српску умјетност још толиким бројем његових вјештачких умотвора, што је за нејаку српску музику голем и тежак губитак.

Као човјек, покојни *Дубек* био је узор поштења и уљудности. У својој дужности био је неуморан, а у свом опхођењу отмен, симпатичан — прави умјетник! Одушевљен бјеше за Српство као рођени Србин, а осим Чешке на сјеверу и Српства на југу, није хтио да зна и за које друге идеале. За својом музиком био је занесен и посвећивао јој је све слободне часове свога живота, а да га нијесу немилосрдне прилике вијале кроз сав живот, остало би и због тог још и више његових дјела.

Сахрањен је 21. фебруара у новом мостарском болничком гробљу. Наше српско пјев. друштво „Гусле“, коме бјеше хоровања и у коме за кратко вријеме поста силно омиљен и поштован, сахранило га је величанствено. Пјевачко друштво са заставом, вијенцима и многобројним народом, отпратило га је до хладне раке и са сузама предан по обичајима његове вјере, вјечном покоју. Предсједник друштва веома дирљивим говором растао се у име друштва и у име српске пјесме са тијелом српског умјетника.

Остаје само још толико, да хладну могилу српског композитора обиљежи српски народ каменом, који ће сачувати спомен праху његовом; а његова пјесма, сачуваће и сама себи спомен, јер је у срцу српског народа стекла вјечности. Лака нека му буде груди наше српске земље, коју је толико љубио!